

Heist en het Kanton Westkapelle in de Franse Tijd.

Bestuurlijke en andere aspecten, van 1795-1800

Jacques Larbouillat

1. Een fusie "avant la lettre"

Op 9 vendémiaire an IV (1 oktober 1795) werden de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik bij de Franse Republiek ingelijfd. De inwoners van deze gebieden gingen voortaan als Franse "citoyens" door het leven en alle douanekantoren tussen Frankrijk en ons land werden afgeschaft. De oude bestuursinstellingen werden ook afgeschaft. De Zuidelijke Nederlanden werden ingedeeld in negen departementen, die qua grondgebied in grote lijnen overeenkwamen met de huidige Belgische provincies. De huidige provincie West-Vlaanderen kreeg toen de naam van Departement Leie met als hoofdplaats Brugge. Het departement werd bestuurd door vijf "administrateurs", aan wie ter controle een regeringscommissaris werd toegevoegd. Tijdens deze periode werd in onze streken de rijkswacht ingevoerd, met als voornaamste opdracht de ordehandhaving. Het bevel werd gevoerd door Franse officieren. De manschappen moesten voor twee derden Frans zijn vanaf de geboorte. De officieren en onderofficieren werden door het Directoire benoemd.¹ De gemeenten met tenminste 5000 inwoners vormden een onafhankelijk kanton. De minder bevolkte dorpen werden samengevoegd. Ieder kanton werd bestuurd door een "administration municipale" en kreeg een vrederechter indien beschikbaar.

In juli 1796 telde Heist 455 inwoners en werd samengevoegd met Hoeke 95 inwoners, Knokke 397 inwoners, Lapscheure 272 inwoners, Ramskapelle 376 inwoners, Sint-Anna-ter-Muiden 19 inwoners en Westkapelle 736 inwoners. De hoofdplaats van het kanton werd Westkapelle, met een totaal van 2350 inwoners.²

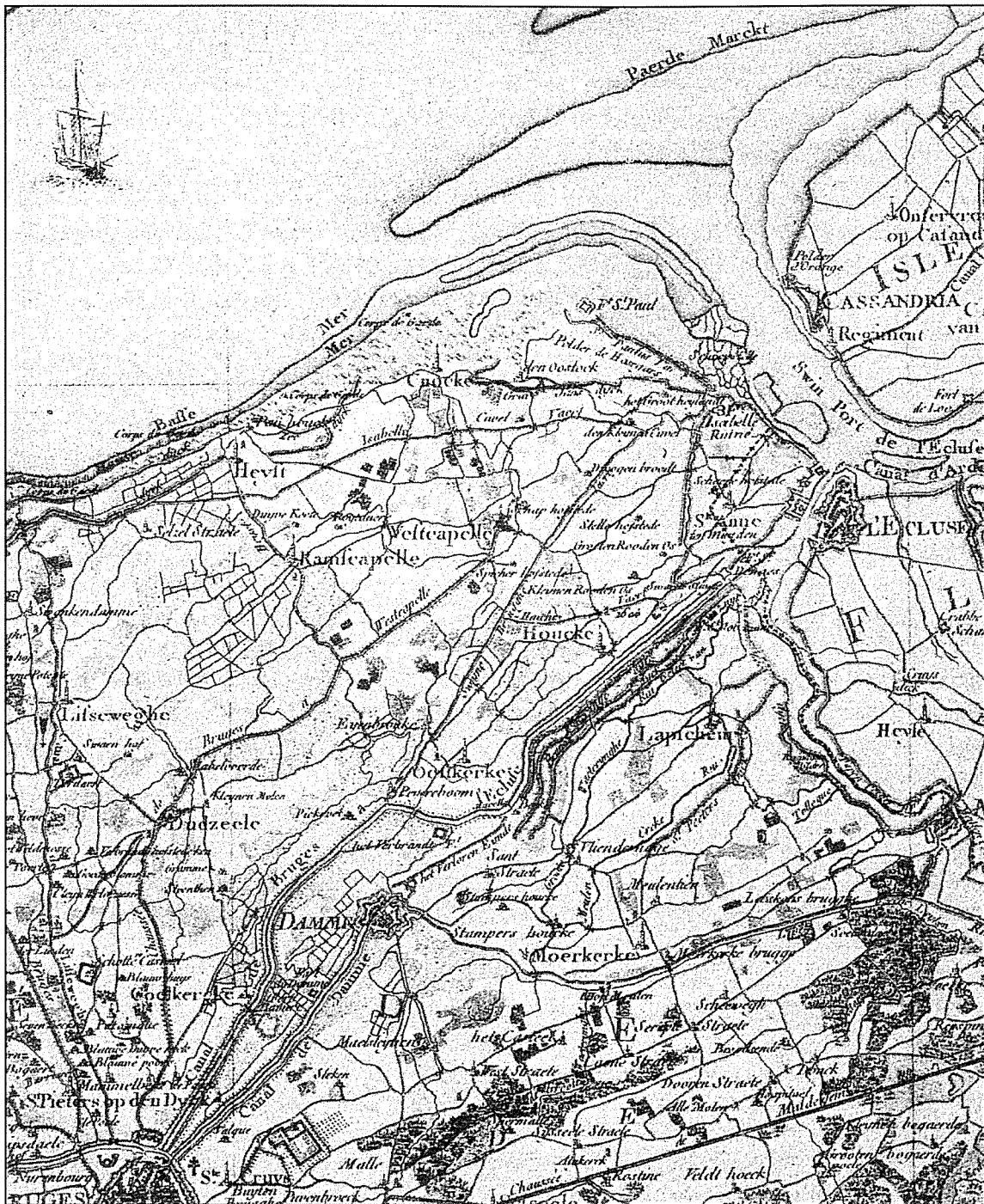
1.1. De municipale administratie

In het pas opgerichte kanton Westkapelle werd Jean Dominique Verburgh in februari 1796 door de regeringscommissaris Bouteville benoemd tot "commissaris van het uitvoerend directorium bij de municipale administratie". Hij was een wijnhandelaar en overtuigd republikein. Hij kreeg van zijn overste een heel lovende quotering "hij is zeer exact in zijn correspondentie en actief in zijn plichtsvervulling. Hij heeft talent en karakter en doet de wetten zeer goed

¹ Pierre Delsaert, Het interimbestuur, p.104-105, in: Bastille, Boerenkrijg en Tricolore. De Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden. Davidsfonds/Leuven, 1989.

² Jos. De Smet (dr.), Inventaris van het archief van de Franse hoofdbesturen in West-Vlaanderen 1794-1814, Berg van 't Hof 27, Brussel, 1951, p. 8-11.

naleven". Zijn eerste opdracht was het inrichten van de administratie van de municipaliteit van het kanton Westkapelle, dat zopas was opgericht door de Franse overheid.

Handelskaart Ferraris A° 1777

Het kanton Westkapelle omvatte de parochies: Heist, Hoeke, Knokke, Lapscheure, Ramskapelle, Westkapelle en het Roomse deel van Sint-Anna te Muiden.

(Rond de Poldertorens, jg. 10 (1968) nr. 1, p. 32)

Op 20 ventose jaar IV (10 maart 1796), vorderde commissaris J. D. Verburgh alle hoofdmannen, pointers en andere gezagdragers uit bovenvernoemde dorpen om 10 uur in de voormiddag op een vergadering in Westkapelle, alsook de kandidaten die het nieuwe bestuur gingen vormen. Na voorlezing van de republikeinse verordeningen op het bestuur van de gemeenten, ontsloeg hij op bevel van hogerhand het oud bestuur in al de dorpen van het kanton en verzocht de vroegere gezagdragers de zaal te verlaten.

De nieuwe municipaliteit deed haar intrede. Voor de municipale raad werd aanvankelijk als voorzitter aangesteld: Pierre de Bock, een mede-indijker en grootgrondbezitter van de nieuwe Hazegraspolder. Als adjuncten: Joseph Vlamincq en Adrien Plasschaert, de gewezen hoofdman van "het Roomsche deel van Sint-Anna ter Muyden". De nieuwe republikeinse raadsleden waren: François Vanhoutte, een landbouwer uit Westkapelle, Sebastiaen Nachtegael, gewezen hoofdman, landbouwer en bewoner van de Witte hoeve in Knokke, Jan Marote, sluismeester van het Hazegras, Joseph Vanhoutte uit Lapscheure, Philippe Bulcke, gewezen hoofdman uit Ramskapelle, J. De Balst, Pierre De Groote (vermoedelijk uit Ramskapelle), Michiel Verstaete (Ramskapelle) en Augustin De Roo uit Heist.³ De gewezen hoofdman van Heist Joannes Quintens hield zich voorlopig op de vlakte.

2. Wie was Joannes Quintens

Joannes Quintens werd geboren in Heist in 1756. Hij was de zoon van Jan en Pascharsia Vandeweerde. Zijn ouders bewoonden "eene schoone ende wel behuysde hofstede. De 18de eeuwse hoevegebouwen zijn nog grotendeels bewaard. Het woonhuis met hoogkamer is door gevelankers "1738" gedateerd. De schuur aan de westzijde heeft een gedeeltelijk strooien schilddak. De stal achter de schuur is enkele jaren geleden ingestort en opgeruimd en was door gevelankers "1737" gedateerd. De andere bijgebouwen zijn uit de 19de en 20ste eeuw.⁴

De ouders van Joannes baten twee middelgrote hoeven uit, samen goed voor 205 gemeten (90 ha 68 aren) akkerland, weiden en bos. De hoeve bezit zes paarden en er zijn vier knechten in dienst. De familie is welstellend en behoort tot de notabelen van Heist. Er zijn vier kinderen uit dit huwelijk geboren.

Op 27 december 1775 overlijdt de vader en op 24 juni 1776 overlijdt de moeder van Joannes Quintens. Joannes is de oudste zoon, 20 jaar en nog minderjarig⁵ bij het overlijden van zijn moeder. Om de hoeve zelfstandig te kunnen uitbaten

³ Rijksarchief Brugge (afgekort RaB.), Archief Franse Hoofdbesturen in West-Vlaanderen, Copie du registre aux proces verbaux de l'administration Municipal du Canton de Westkapelle, nr.1445, verslag zitting van 10 03 1796.

Jan Lavaert (E.H.), Pastoors uit onze Polderstreek in de Franse Revolutie 1795-1800, Rond de Poldertorens ,jg.41(1999) nr. 2, p. 39.

Maurits Coornaert, Westkapelle & Ramskapelle, p. 215, Drukkerij Lannoo, Thielt 1981.

⁴ In 1954 werd de hofstede verlaten door Emiel Goormachtigh, eigenaar en landbouwer. De landbouwuitbating werd gestaakt. In 1954 werd het woonhuis ingericht als restaurant en de schuur als feestzaal. De uitbating kreeg toen de naam "Boerenhof". Op 27 mei 1971 werd het "Boerenhof" als monument geklasseerd.

⁵ In de 18de eeuw werd men op 25-jarige leeftijd meerderjarig.

wordt hij "geëmancipeerd ende uyt den brode ghedaen", meerderjarig verklaard door het Schepencollege van het Brugse Vrije en "ten dien effecte ghepresenteert tot bedrijf ende ghebruyck van de hofstede".⁶

*Schoor van de hoeve (nu Boerenhof) waar Joannes Quintens woonde
(tekening door L. Vande Kerckhove)*

Joannes Quintens huwde in 1782 met Mary Francesca Dewitte uit Zuienkerke. Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren.

Joannes Quintens werkte zich op tot de meest vooraanstaande boer in Heist. In 1792 werd hij door de lokale overheid belast voor het bewerken van 156 gemeten 10 lijnen en 125 roeden akkerland (69 ha 34 aren)⁷.

In het openbaar leven van Heist had Joannes een uitmuntende staat van dienst: O.L.-Vrouw-, kerk- en dismeester. In 1774 werd hij aangesteld als "pointer" en vanaf 1787 tot 1795 hoofdman van de "prochie Heyst"⁸.

Joannes Quintens kon lezen en schrijven. Hij had een duidelijk en vast handschrift. Zijn brieven getuigen van een zekere schoolse vorming in het 18de eeuwse Vlaams taalgebruik wat spelling en stijl betreft.

⁶ Maurits Coornaert, Staat van goed van een boer van het Boerenhof (1776), in: Rond de Poldertorens, 26 jg. (1984), nr.1, p. 13-21 en nr. 2, p. 67-79.

⁷ RaB., Register Brugse Vrije, nr. 3234, prochiekening Heyst A° 1792, folio 7.

⁸ RaB., Register Brugse Vrije, nr. 3233, prochiekening Heyst A° 1787, folio 26 recto.

Aan de wisselende politieke regimes wist J. Quintens zich goed aan te passen. In het Oostenrijks tijdperk was hij acht jaar hoofdman. Gedurende de Franse tijd in de periode van het "Directoire" (1795-1800), vijf jaar "agent municipale" voor Heist in de administratieraad van het kanton Westkapelle. In 1800 werd hij "meier" of "mairie" (burgemeester) van het "conseil municipale van Heyst". (gemeenteraad).

In 1805 besliste Joannes Quintens gemeenteontvanger te worden. J. Diericx-Visschers volgde hem op als meier.⁹

2. 1. Joannes Quintens wordt aanvankelijk geen republikeins agent.

Jean Dominique Verburgh "commissaris van het uitvoerend directorium bij de municipaliteit van het kanton Westkapelle", zocht voor de nieuwe municipaliteit bij voorkeur republikeins gezinde leden maar ook mensen die bekwaam waren. Hij wist dat sommige kandidaten op het platteland amper konden lezen en schrijven. Hij verzocht schriftelijk op 2 ventose van het jaar IV (21 02 1796) Joannes Quintens om deel te nemen aan een vergadering te Westkapelle, met het verzoek om de taak van "agent municipale" voor Heist op te nemen.

Joannes Quintens was aanvankelijk wantrouwig tegenover het nieuwe regime. Op 4 maart schreef hij een brief aan J.D.Verburgh en bevestigde op de uitnodiging van de "commissaris" te zullen ingaan om aan de vergadering deel te nemen, maar herhaalde zijn verklaring daar afgelegd: dat hij de taak van "agent municipale" niet kon aanvaarden. Hij herhaalde geen openbaar ambt te aanvaarden omwille van de "onpasselijkheid" waarmede hij van tijd tot tijd te kampen had. Zo was hij verleden jaar (1795) genoodzaakt zijn ambt van hoofdman neer te leggen om de "publieken dienst niet te doen lijden". Hij verzocht de commissaris deze taak aan een ander bekwaam persoon toe te wijzen.

Commissaris J.D.Verburgh legde dit schrijven naast zich neer en verzocht terug Joannes Quintens op de vergadering van 10 maart aanwezig te zijn om de eed af te leggen als "agent municipale". J. Quintens weigerde nogmaals het ambt te aanvaarden omwille van de "ongemacken" waarvan hij te lijden had.

Commissaris Verburgh had niet alleen J. Quintens aangeschreven voor het ambt van "agent" voor Heist, maar ook André De Bruyne, schoolmeester en koster in Heist.

Op 19 ventose van het jaar IV van de Republiek (9 maart 1796) beantwoordde André De Bruyne in een zeer onderdanige en in een gebrekkig geschreven Franse brief het verzoek van de commissaris.

Hij voerde aan dat zijn functie als onderwijzer hem niet toeliet om een andere betrekking te aanvaarden omdat hij geen vervanger had voor zijn school. A. De Bruyne suggereerde de commissaris zich te vergewissen bij de inwoners of het wel waar is dat "citoyen Quintens" niet in staat is om het ambt van "agent" uit te oefenen, want J. Quintens is sluw en wanneer hem iets niet uitkomt, wil hij zich er van ontdoen. Hij wil gewoon mij in zijn plaats zetten. Ik ben geen landbouwer vervolgde De Bruyne maar ben bereid U te dienen waar u wilt, hier zijn andere

⁹ Maurits Coornaert, Rond de Poldertorens, 26 jg.,(1984), nr.1, p. 20.

landbouwers die het ambt aankunnen, zoals Jan Bulcke, hij is op de parochie "pointer" en kan goed lezen en schrijven.

Op 10 maart 1796 bij de installatievergadering van de nieuwe municipaliteit, tekende geen enkel van bovenvernoemde Heistenaars het proces-verbaal. Het was Augustin De Roo, die Heist vertegenwoordigde in de kantonale municipaliteit. Tot nu toe een onopvallende Heistse landbouwer, hij werd door de lokale overheid in 1792 belast voor het bewerken van ongeveer 96 gemeten 2 lijnen 28 roeden (42 ha 80 aren 34 ca) akkerland.¹⁰

3. De kantonale administratie, een moeizaam begin

Commissaris J.D. Verburgh was een fanatiek en ambitieus republikein. Hij had met moeite een municipale raad voor het kanton Westkapelle weten samen te stellen en wilde zijn opdrachtgever de regeringscommissaris Bouteville niet teleurstellen.

De vergaderingen van de municipaliteit gingen door in het "Cabaret"¹¹ van Pierre Obin. Dit gebouw was een herberg met een bijhorende zaal. De commissaris wilde een meer prestigieus gebouw. De pastorie van Westkapelle beantwoordde het best aan zijn verwachtingen. De pas opgerichte Nationale Gendarmerie zocht ook een kazerne voor één brigade in Westkapelle. Zij had een onderzoekscommissie, onder leiding van kapitein Fabre, naar Westkapelle gestuurd. Commissaris Verburgh moest aan hen de genationaliseerde eigendommen aanwijzen die zouden kunnen dienen voor de kazernering van de brigade. Na heel wat gepalaver stelde de commissie voor om een deel van het huis van Pierre Obin én de Sint-Sebastiaansgilde én een deel van de pastorie in te nemen voor de lokale brigade van de gendarmerie.¹²

De pastorie was een ruim bakstenen gebouw, herbouwd volgens een plan opgemaakt in 1770. Het hoofdgebouw had twee bouwlagen en was aan weerszijden geflankeerd door een lagere aanbouw. Het beschikte op de gelijkvloer over een zevental kamers, waarvan een viertal vrij ruim waren. Op de eerste verdieping waren ook een viertal ruime plaatsen, een overloop en twee zolderkamers. Het hoofdgebouw mat ca. 67 x ca. 23 voet (18,37 m x 6,30 m).¹³

In de zitting van 10 germinal jaar IV van de Republiek (30.03.1796) beslist de municipale raad eenparig om de pastorie op te eisen voor het kantonbestuur en het secretariaat. Het verslag is ondertekend door: Philippe Bulcke (Ramskapelle) dienstdoende voorzitter, François Van Houtte (Westkapelle), Sebastiaan Nachtegael (Knokke), Adrien Plasschaert (Sint-Anna-ter Muiden), Joseph Van Houtte (Lapscheure), François Bonny (Heist) en Jean Quintens

¹⁰ RaB., Registers Brugse Vrije, nr.3234, prochierekening Heyst A° 1792, folio 7.

¹¹ Cabaret (Fr.) = zaal of gebouw voor cabaretvoorstellingen. Van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal.

¹² Jan Lavaert (E.H.), Pastoors uit onze Polderstreek in de Franse Revolutie 1795-1800, Rond de Poldertorens, jg. 41(1999) nr.2, p. 39-42.

¹³ Jan Lavaert (E.H.); a.w., p. 92-94.

Luc Devliegher, Pastorieën bouwen en verbouwen in de 18de eeuw, p.135-137: in Handelingen van het genootschap voor geschiedenis, jg.143 (1-2), 2006.

(Heist) "municipaux". J. Verburgh "commissaire du Directoire executif" en André Hennau "secretaire provisoire" tekenen eveneens.¹⁴

Wat doet Joannes Quintens op deze vergadering , na zijn herhaalde schriftelijke weigeringen om een openbaar ambt te aanvaarden, enkele weken voordien ?

Is het een vergissing van de secretaris bij het overschrijven van het origineel verslag ? Of is het een verwarring in de identiteit van de personen? Of werd het verslag vooraf geschreven in opdracht van de ambitieuze commissaris ?

*De dorpspolitiekers
(Schilderij door J. B.
Madou, Koninklijke
Musea Schone kunsten,
Brussel)*

Vier dagen daarna op 14 germinal jaar IV (03.04.1796) is er een nieuwe zitting. De municipaliteit overweegt dringend de ontslagnemende leden te vervangen. Zij mogen volgens het artikel 188 van de constitutie vervangen worden door de overblijvende leden.

De voorzitter Pierre De Bock wordt voorlopig vervangen door François Gheyle (gewezen hoofdman van Westkapelle). De "adjoints municipaux" Joseph Vlamincq en Augustin De Roo, de eerste voor Westkapelle, de tweede voor Heist, worden voorlopig vervangen door Constantin Semein voor Westkapelle en François Bonny voor Heist. Mathieu De Bruyne van "Sint-Anna-ter Muiden", is een ingezetene van het Departement van de Schelde en "agent municipale" voor de gemeente "Sint- Anna- ter Muiden" kanton Sluis, hij kan om die reden niet in functie worden gesteld. De municipaliteit stelt voor hem te vervangen door Jean Voscamp van "Sint-Anna ten Vrije".

De benoemingen zullen medegedeeld worden aan het Departement met kopie aan "citoyen Bouteville", regeringscommissaris, voor goedkeuring.

Het verslag werd ondertekend door: François Gheyle, voorzitter, François Van Houtte (Westkapelle), Sebastiaen Nachtegael (Knokke), A. Plasschaert (Sint-Anna-ter Muiden), Joseph Van Houtte (Lapscheure), Frans Bonny (Heist), en Philippe Bulcke (Ramskapelle), "agents municipaux"

¹⁴ Idem noot 3, verslag van 10 germinal IV. annee républicaine.

Ook J. Verburgh, commissaris voor het kanton en André Hennau, voorlopig secretaris ondertekenen het verslag. Van Joannes Quintens uit Heist geen spoor!

In de zitting van 22 germinal jaar IV (11.04.1796) vraagt Pierre Sabbe uit Heist schriftelijk de toelating om een "cabaret" te openen in Heist. Dat wordt toegestaan als gevolg van een gunstig getuigschrift van de inwoners van Heist.

*Vrederechter
(De erfenis van de Franse Revolutie,
p. 105, Dienst Cultuur A.S.L.K., Brussel)*

De commissaris van het kanton deelt het benoemingsbesluit mee van regeringscommissaris Bouteville, waarbij wordt aangesteld als vrederechter voor het kanton Westkapelle: Bruno D'hert en als bijzitters Cracke, Mayr, Allaert en Gheyle.

Dit verslag wordt ondertekend door dezelfde raadsleden als op het voorgaande verslag, behalve door Frans Bonny uit Heist. Het is Jean Quintens uit Heist die tekent!

De republikeinse geestdrift is blijkbaar aangewakkerd. Alle voornamen worden in de verslagen in het Frans geschreven. Het eerste half jaar is er gemiddeld om de week een vergadering, vanaf de maand juli zal het terug vallen op twee maal per maand, behalve in de maand november waar vijfmaal vergaderd wordt. Op 29 germinal van het jaar IV (18 04 1796) is er terug een zitting van de municipaliteit. De voorzitter leest een besluit voor van 21 germinal (10 04 1796) in verband met de inrichting van de lokalen voor de vergaderingen van de municipaliteit en de vestiging van het secretariaat. De door de wet

verplichte levering van het dertigste paard per kanton staat ook op de agenda. Het voorafgaande akkoord afgesloten met Constantin Semein en Jean Bik die voor de levering van de paarden door het kanton zullen instaan, moet bekrachtigd worden. De levering moet zo vlug mogelijk uitgevoerd worden.

Na François Gheyle voorzitter, ondertekenen Jean Quintens (Heist) het verslag met Philippe Bulcke (Ramskapelle), Joseph Van Houtte (Lapscheure) en Sebastien Nachtegael (Knokke) als de "agents municipaux". Commissaris van het kanton J.D. Verburgh controleert en tekent ieder verslag samen met André Hennau, de voorlopige secretaris.

3.1. De Republikeinse politieke kern

Nadat Pierre De Bock, grootgrondbezitter en eerste voorzitter, na 20 dagen vervangen wordt door François Gheyle, gewezen hoofdman van Westkapelle, worden ook de "adjoints" Joseph Vlamincq en Adrien Plasschaert uit Sint-Anna ter Muiden vervangen. Beiden worden respectievelijk vervangen door Constantin Semein uit Westkapelle en François Bonny uit Heist. Van dan af komt de municipaliteit stilaan op dreef.

Van de achttien eerste raadsleden haken er een zestal af, die na enkele zittingen de verslagen niet meer mee ondertekenen. Er ontstaat een actieve kern van "agents municipaux" die steeds aanwezig zijn op de zittingen althans in 1796.

Jean Quintens, gewezen hoofdman uit Heist, ontpopt zich tot plichtsgetrouwe republikein. Zijn eveneens meestal aanwezig: François Van Houtte (Westkapelle), Sebastien Nachtegael (gewezen hoofdman uit Knokke), Joseph Van Houtte (Lapscheure), Philip Bulcke (gewezen hoofdman uit Ramskapelle) en François Gheyle (gewezen hoofdman uit Westkapelle). Adrien Plasschaert (gewezen hoofdman van het Roomsche deel van Sint-Anna ter Muiden) en Jean Cavey (Hoeke) zijn minder actief. De anderen zijn zelden aanwezig of ondertekenden de verslagen niet.

*Lid van de gemeentelijke administratie
(De erfenis van de Franse Revolutie,
p. 235)*

3.2. Politieke beslissingen.

Wij beschikken tot nu toe slechts over een kopie van de verslagen van de "municipaliteit van het kanton" van 10 maart tot december 1796.

In de zitting van 29.04.1796 belast J.D. Verburgh, "commissaire du directoire executief", voorzitter en "agent municipale" voor Westkapelle François Gheyle met het innen van de "gedwongen lening".

Op verzoek van de commissaris wordt de afzetting geëist van Michel Verstraete "adjoint voor Ramskapelle" wegens zijn onbekwaamheid en wangedrag. Michel Verstraete is drankverslaafd, indiscreet en loslippig. De commissaris beslist de

Centrale Administratie van het Departement te verzoeken om deze "citoyen"¹⁵ te ontslaan en hem te vervangen.

3.3. Het feest van de echtgenoten

Dezelfde dag heeft het feest van de echtgenoten plaats. De opdracht van het "directoire executief" werd stipt uitgevoerd. Alle echtparen uit gans het kanton zijn uitgenodigd door de "agent municipale" van hun gemeente om deel te nemen aan het feest in de hoofdplaats Westkapelle.

Lauwerkransen worden uitgereikt aan "citoyen" François Gheyle voor het kroostrijkste gezin, aan Constantin Semein voor de adoptie van een weeskind, hoewel hij een groot gezin heeft. Joseph Vlaminck werd als voorbeeld gesteld, voor de eenheid, spaar- en werkzaamheid met zijn gezin. Deze drie dorpspolitiekkers uit Westkapelle, dienden duidelijk de Franse propaganda, om de republikeinse ideologie ingang te doen vinden bij de lokale bevolking.¹⁶

*Het Republikeins huwelijk.
(Gravure Legrand, Musée Carnavalet Parijs,
in: De erfenis van de Franse Revolutie p.106)*

¹⁵ Citoyen= burger.

¹⁶ Pierre Delsaerdt, Pers en plechtigheden in het teken van de propaganda, deel 2, p. 110, in: Bastille, Boerenkrijg en Tricolore. De Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden. Auteurs: Hugo Van de Voorde, Pierre Delsaerdt, Louis Preneel, Karel Veraghtert, Mark D'hoker. Leuven 1989.

De "citoyens" en jong gehuwden Jean Lamote, Louis Meysman, Pierre Hobin, Antoine Meysman en Fortunée Schram werden geprezen om in het kanton als eersten een burgerlijk huwelijk te hebben gesloten op de "eerste germinal van het jaar 4" (21.03.1796).

De plechtigheid werd besloten met een dansfeest, waarop alle echtparen waren uitgenodigd.¹⁷

3.4. De municipaliteit kraakt harde noten.

Op 16 floreal (05.05.1796) zitting van de municipaliteit. De tijdelijke ontvanger van het kanton legt de rekeningen voor van de inkomsten en uitgaven. De uitgaven overstijgen de inkomsten met 269 livres 2 sols en 8 deniers. Het besluit van 26 ventose laatstleden (16. 03.1796) geeft aan de municipaliteiten toestemming om bijkomende belastingen te heffen om de tekorten in de uitgaven te dekken. De dringende noodzaak om zo snel mogelijk de bedienden, arbeiders e.a. in dienst van het kanton te betalen, dwingt de "commissaris van het uitvoerende directorium" tot de volgende beslissing: 984 gulden 4 sols courant geld bijkomende belasting te heffen op de binnenkosten van het financiële jaar 1795. Dat bedrag zal verdeeld worden over de verschillende gemeenten van het kanton aan 6 stuivers per gemet.

De municipale administratie benoemt de "citoyens" J.D. Verburgh en Jean Quintens uit Heist tot commissarissen om de kerk- en Disrekeningen van Ramskapelle na te zien.

In de volgende zitting van 27 floreal (16.05.1796) worden François Gheyle, voorzitter en Joseph Van Houtte "agent municipale voor Lapscheure" benoemd tot commissarissen om de buurtwegen te inspecteren.

Joachim Neyts uit Heist vraagt toestemming om een "cabaret" te openen in zijn huis. De toelating wordt verleend op voorwaarde dat hij de orde bewaart in zijn huis.¹⁸

4. Het feest van de Erkentelijkheid en de Overwinning

J.D. Verburgh stimuleerde de burgerlijke feestvieringen van de Franse Republiek in zijn Kanton. Hij spoorde de leden van de municipaliteit aan, schikkingen te treffen om het feest "de la Reconnaissance et de la Victoire" volgens de bepalingen van het "uitvoerend directorium" te vieren. Op 10 prairial van het jaar 4 (29 05 1796), gaat het feest door.

De commandant wordt uitgenodigd om het feest op te luisteren met een detachement van de kustwacht. De militairen werden bij aankomst opgesteld rond het altaar voor het "Vaderland".

De leden van de municipaliteit, vooraf gegaan door kinderen met palmtakken en vrijwilligers met de Franse driekleur, begaven zich vervolgens naar het plein. Bij hun aankomst vuurde het detachement een salvo af als eerbewijs. Daarop las

¹⁷ Idem noot 3, verslag dix floreal , 4ieme année de la Rep. Française.

¹⁸ Idem noot 3, verslagen van de zittingen , datums in de lopende tekst.

de commissaris van het uitvoerende directorium J.D. Verburgh de tekst voor van de wet van 18 floreal. Na deze lezing vuurde het detachement terug een salvo af. Daarop hield de commissaris een gelegenheidstoespraak. De toespraak werd beaamd door de toeschouwers met herhaalde uitroepen van "Vive la Republique" en geweesalvo's door de militairen. Iedere militair kreeg daarop een palmtak van de commissaris als blijk van erkentelijkheid door het vaderland. De plechtigheid werd besloten met gekoelde dranken en een bal, aangeboden door de leden van de municipaliteit aan de militairen die deelnamen aan het feest.

Bovenstaand verslag werd ondertekend door: François Gheyle, voorzitter (Westkapelle), Jean Cavey (Hoeke), Jean Quintens (Heist), Sebastien Nachtegael (Knokke), François Van Houtte (Westkapelle) en Philippe Bulcke (Ramskapelle), "agents municipaux". Ook door de alom tegenwoordige J.D. Verburgh, "directeur van het uitvoerend directorium".¹⁹

5. De eisen van de Republiek.

Veertien dagen na het feest op 25 praireal (13 06 1796) besliste de municipaliteit de levering van levend vee voor het leger uit te voeren volgens de hierna volgende repartitie.

Te leveren door:	Hoornvee (350 livres)	Schapen (50 livres) ²⁰
Westkapelle	7	8
Lapscheure	7	17
Knokke	5	17
Heyst	5	8
Ramskapelle	6	9
Sint-Anna	6	10
Hoeke	2	0

De commissaris eiste ook de opstelling van de inwonerslijsten van iedere gemeente van het kanton, volgens de wet van 10 vendemiaire (1 oktober 1795), ook de onmiddellijke uitvoering van de leveringen van graan in de geëiste 50.000 kwintalen²¹, opgelegd aan het kanton door de regering.

5.1. Financiële maatregelen

Op 3 messidor 4de jaar van de Franse Republiek (21 06 1796) roept J.D. Verburgh een buitengewone vergadering bijeen, om maatregelen te nemen tot het innen van de belastingen van het jaar 1795.

¹⁹ Idem noot 3, verslag van 10 prairial 4de jaar van de Franse Republiek.

²⁰ Livres= pond= 0,4639 kg. bron: dr.J. Mertens & dr. P. Vandewalle, Metrologisch Vademecum voor Vlaanderen, Brugge 2003, p. 71.

²¹ Kwintaal, syn.=centenaar= 100 oude ponden. (0,4639 k). Thans 50 kg. in Engeland en America, 100 kg in de Romaanse landen.

De commissaris leest eerst een brief voor die gericht was tot alle gemeenteontvangers. Vervolgens belast hij de voorzitter van de municipaliteit om alle gemeenteontvangers te ontbieden met hun registers, om na te gaan welke belastingbedragen al geïnd of nog te innen zijn. In een volgende buitengewone vergadering moeten de ontvangers een lijst overhandigen aan de voorzitter met al de namen van de in gebreke gebleven belastingbetalers van het jaar 1795. Om geen achterstand te hebben in de ontvangsten eist de commissaris dat er zelfs met "dwangmaatregelen" moet gedreigd worden tegen de wanbetalers.

De commissaris beslist de volgende buitengewone vergadering te houden op 5 messidor (23 06 1796) in de voormiddag.

De commissaris ging over deze zaak verslag uitbrengen bij het departementsbestuur. Hij eiste ook dat de tekst van de brief vertaald in het "Vlaams", door de "agenten van iedere gemeente" gedurende drie dagen uitgehangen werd op de kerkhoven, zodat de bevolking bij het verlaten van de kerk ingelicht was en achteraf geen onwetendheid kon invoeren betreffende het niet tijdig betalen van hun belastingen.

Deze beslissingen werden ondertekend door François Gheyle, voorzitter (Westkapelle), Joseph Van Houtte (Lapscheure), Adrien Plasschaert (Sint-Anna ter Muiden), François Van Houtte (Westkapelle), Jean Quintens (Heist), Jean Marote (Knokke), Jean Cavey (Hoeke), Michael Verstraete (Ramskapelle) en Sebastien Naechtegael (Knokke), "officiers municipaux" en J.D. Verburgh, commissaris van het uitvoerend directorium.²²

5.2. De belastingontvangers

In de buitengewone vergadering van 5 messidor jaar IV (23. 06. 1796) verzoekt voorzitter François Gheyle de ontvangers van de dorpen in de municipaliteit Westkapelle, om spontaan de gevraagde inlichtingen over de inkomsten en de namen van de wanbetalers te overhandigen. De ontvangers die in deze vergadering wegens tijdsgebrek niet kunnen voldoen aan het gevraagde krijgen drie dagen uitstel.

Tussendoor benoemen de leden van de municipaliteit "citoyen J. Verbeke", landbouwer in Westkapelle, tot afgevaardigde naar het "Feest van de landbouw" dat plaats heeft in Brugge.

Vervolgens deelt commissaris J.D. Verburgh de nieuwe beslissingen mee tot het innen van de gemeentebelastingen (binnenkosten) voor het jaar 1796. De belasting voor gans het kanton werd bepaald op 24.000 "Franse livres tournois", en zal naar gewoonte geïnd worden door de ontvangers van iedere gemeente.

De ontvangers mogen geen enkele uitgave doen en ze moeten de geïnde belastingen binnenkosten storten in de kas van de ontvanger van het kanton. De ontvanger van het kanton mag uitgaven doen, mits machtiging van de municipaliteit. De machtiging moet ondertekend zijn door vier leden van de municipaliteit en de stempel dragen van de kantonale administratie.

²² Jos. De Smet (dr.) Inventaris van het archief van de Franse Hoofdbesturen in West-Vlaanderen 1794-1814, nr. 1445, verslag zitting 21 06 1796.

Afbeelding van de feest des. Alexander's binnen die stads s^t Inzis poorte op den 28^{den} Junij 1796.

*Het feest van de landbouw
(Aquarel, P.A.J. Goetsboets in: De erfenis van de Franse Revolutie, p. 240)*

De machtigingen van de municipaliteit zullen ingeschreven worden in een bijzonder register. De ontvanger van het kanton zal iedere maand zijn register met ontvangsten en uitgaven voorleggen aan de municipaliteit ter goedkeuring. De ontvangsten van de belastingen binnenkosten zullen openbaar bekend gemaakt worden. De functie van ontvanger zal toegewezen worden voor drie jaar aan de minst biedende en zal eindigen op 1 vendemiaire (22 september).

De ontvanger zal een waarborg storten. Het bedrag zal de helft van de ontvangsten bedragen. Het waarborgattest zal ondertekend zijn door vier gekende burgers uit de gemeente. De ontvanger zal een voorschot storten van 800 tot 900 gulden, om de openstaande uitgaven van de administratie te voldoen. Het voorschot zal terugbetaald worden met de eerste inkomsten van 1796. Iedere "agent municipale" zal persoonlijk borg staan voor het evenredig deel van zijn gemeente in het voorschot van de 800 tot 900 gulden.

De opdrachtnemer zal drie dagen na de aanbesteding moeten voldoen aan de gestelde voorwaarden, anders verliest hij zijn recht op de functie en krijgt hij bovendien een boete van 50 gulden.

Wanneer bovenvermelde beslissing werd uitgevoerd blijft een open vraag. Het is een feit dat Pieter-Augustinus Van Heule (de jonge) ontvanger was van Heist en Ramskapelle vanaf 1780 tot in 1797. Hij oefende het ambt van ontvanger ook uit gedurende de eerste twee jaren van de Franse tijd.

In 1797 volgde zijn oudste zoon Louis hem op als ontvanger van Heist en Ramskapelle. Pieter-Augustinus deed met tegenzin afstand van zijn ambt. Tegen Pieter-Augustinus Van Heule werd door enkele landbouwers en grootgrondeigenaars klacht ingediend bij de Centrale Administratie van het Leie Departement. Hij werd beschuldigd van misbruik van vertrouwen en ook dat hij meer grondbelasting eiste en inde dan wettelijk toegestaan. Bovendien maande de Centrale Administratie hem aan om onverwijld het batig saldo van de belastingsrekeningen over te maken aan zijn opvolger, zijn zoon Louis Van Heule. De Centrale Administratie zag zich anders verplicht hem rechterlijk te vervolgen wegens onrechtmatig bezit van staatsgeld.²³

Louis Van Heule had zijn kantoor op de "place Nieuwjaarsbrugge", nu het Jan Van Eyckplein in Brugge.

Op 10 brumaire van het jaar 8 (1 oktober 1799) besliste de municipaliteit van het Kanton Westkapelle opnieuw om de ambten van belastingontvanger uit te besteden. De voorwaarden tot aanvaarding waren streng. De voormalige ontvangers werden enkel toegelaten deel te nemen, indien zij binnen de 24 uur de te innen opcentiemen voor het jaar 7 (1798) hadden betaald, reeds ontvangen of niet. Elke inschrijver moest binnen de "décade" (10 dagen) een voorschot betalen op de opcentiemen voor het jaar 8 (1799): Heist 200 livres, Hoeke 70 livres, Knokke 150 livres, Lapscheure 250 livres, Ramskapelle 200 livres en Westkapelle 300 livres.

De aanbesteding werd uitgesteld tot 6 november 1799 omdat de lokale agenten bij de municipaliteit van het kanton weigerden de inning van de voorschotten goed te keuren, uit angst "gestenigd" te worden.

Inschrijvers op deze aanbesteding als belastingsontvanger waren: De Smuydt, een nieuwe kandidaat als belastingontvanger voor Westkapelle. Louis Van Heule, belastingontvanger voor Heist en Ramskapelle. J.L. Heems, belastingontvanger voor Knokke. Millekamp was een nieuwe belastingontvanger voor Hoeke. De belastingontvanger van Lapscheure schreef terug in op de aanbesteding voor deze gemeente.²⁴

5.3. De hervorming van het belastingstelsel.

De economische situatie in de Zuidelijke Nederlanden was op het einde van de 18de eeuw in een neerwaartse spiraal terechtgekomen. De toegenomen bevolkingsdruk had in verscheidene gebieden de landbouw tot aan de grens van haar mogelijkheden gedreven, zodat het belang van aanvullende huisnijverheid was toegenomen, wat zich in de beroepenstructuur weerspiegelde. Een toenemend aantal economisch actieven was dus afhankelijk geworden van inkomsten uit de niet agrarische sector en dus meer van het onzekere evenwicht tussen vraag en aanbod.

In de gemeenten van het kanton Westkapelle, dat toen hoofdzakelijk agrarisch was, was in deze periode enkel Heist met een kleine vissersvloot een alternatief. Bij zwaar stormweder was het ook niet mogelijk om uit te varen. De meeste Heistse vissers waren daarbij kleine landbouwers. In 1792 telde de

²³ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr. 476, map kanton Westkapelle.

²⁴ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr. 476, map kanton Westkapelle.

vloot 10 schuiten en de ontvanger noteerde nominatief in zijn jaarrekening 10 "stiermansen" en 29 "maets" of matrozen.²⁵ De rekening van 1793 vermeldt maar 4 stuurlieden en 12 matrozen.²⁶ Van een opvallende aanvullende huisnijverheid is in ons werkgebied niets bekend.

In 1799 telde Heist 467 inwoners: 300 inwoners boven de 12 jaar en 167 kinderen. De beroepsbevolking bestond uit 25 landbouwers, 27 vissers, 48 arbeiders, 7 arbeidsters, 24 dienstmeiden, 12 koewachters, 2 kleermakers, 1 draaier, 1 metselaar, 2 molenaars (vader en zoon), 2 schoenmakers, 1 cabarethouder, 2 bierverkopers (herbergiers), 7 bedienden, 2 wagenmakers, 2 smeden, 1 kuiper, 1 schaapherder en 77 huisvrouwen.²⁷

De meest opvallende verandering op economisch gebied was de hervorming van het belastingstelsel. Het fiscale systeem van het "Ancien Régime" bleef behouden tot 22 september 1796. Vanaf die datum werd het Franse systeem toegepast, bestaande uit grondbelastingen (een taks op het netto inkomen van de grond), personenbelasting (met de huurwaarde van het bewoonde huis als basis) en het patentrecht (taks op de inkomsten van het bedrijf). De onrechtstreekse belastingen werden gevormd door accijnzen op drank, zout en tabak, het zegelrecht (vanaf november 1798), het registratierecht (vanaf december 1798) en de resterende tolrechten.

Het grote verschil met de fiscale structuur van het "Ancien Régime" was de invoering van eenvormigheid en het afschaffen van persoonlijke en territoriale voorrechten. Doordat het gelijkheidsprincipe niet op de belastingplichtige zelf werd gebaseerd, maar wel op de goederen, zaken en inkomsten, kwam men er niet toe steeds het reële inkomen te belasten.²⁸

6. Benoeming van veldwachters

In de 18de eeuw, vóór de aanhechting bij Frankrijk op 1 oktober 1795, werd in Heist de politiedienst uitgeoefend door de "berijder van Lisweghe ambacht".²⁹

Het ambacht Lissewege bevatte het territorium van het toenmalige Heist, Knokke en Lissewege, dat veel groter was dan nu. Aan het hoofd van een ambacht stond de "amman". Deze ambtenaar was de vertegenwoordiger van het gerecht en het bestuur van het Brugse Vrije. Hij deed de bekendmakingen van de wetten en besluiten van Burgemeesters en Schepenen. Hij kondigde het tijdstip aan voor het afsluiten en laten controleren van de rekeningen van de kerken, de arbesturen en de wateringeng. Hij maakte ook de belastingen bekend. Personen die voor het gerecht moesten verschijnen werden door de "amman" gedagvaard. Hij ontving het "haardgeld" of de belasting op elke woning.

Het ambt werd later in twee gedeeld: Het "ammanschap" van één ambacht werd een leen van het grafelijk leenhof van de Burg van Brugge, dat erfelijk

²⁵ RaB., Register Brugse Vrije, nr. 3234, prochierekening Heyst A° 1792, folio 9 recto-10 verso.

²⁶ RaB., Register Brugse Vrije, nr. 3235, prochierekening Heyst A° 1793, folio 12

²⁷ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr. 1246, Etat de la population, Canton de Westcapelle.

²⁸ Luc François e.a., *De Boerenkrijg, Twee eeuwen feiten en fictie*, Tweede druk 1999, Davidsfonds / Leuven, p. 21.

²⁹ RaB., Register Brugse Vrije nr. 3208, prochierekening Heyst A° 1761, folio 70.

was. Daaraan waren bepaalde rechten en inkomsten verbonden. De werkende "amman" was een aangestelde ambtenaar die het werk deed tegen betaling.³⁰

In het jaar 1700 betaalden de Heistenaars aan "Joffrouw Anna Trijstram, proprietarighe (eigenares) vande ammanie deser prochie" voor een jaar "ertghelt" (haardgeld) van half maart tot half maart 1701, een bedrag van 1 pond 6 schellingen 8 groten.³¹ In 1702 werd hetzelfde bedrag betaald aan Niclays Mañisbrugghe "amman deser prochie" voor één jaar "ertgelden 1701-1702".³² In 1703 betaalde Heist terug aan "J° de weduwe van de heer Jacques Trijstram, proprietarighe van de ammanie, ertgelt (haardgeld) over 7 maanden en half " 16 schellingen 8 groten.³³

Anna Trijstram had het "ammanschap" van Lissewege in leen van het grafelijk leenhof en inde er de inkomsten van. Of Niclays Manisbrugghe de "werkende amman" was, is niet duidelijk en vraagt een nader onderzoek.

Knokke die ook onder de ammanie van Lissewege ressorteerde betaalde zelfs jaarlijks 2 pond groten haardgeld.³⁴

Onder het bevel van de amman stond de "berijder". Deze politieofficier voerde de aanhoudingen uit en waakte over de toepassingen van de landwetten. De eedaflegging van de sluismeesters van de Wateringen gebeurden bij de "berijder". De "berijder" kreeg soms door de lokale overheid de opdracht om de boedelbeschrijving van de insolvente belastingbetalers uit te voeren.³⁵

In de 17de en 18de eeuw was er gewoonlijk op elke parochie een officier die ondergeschikt was aan de "berijder" van het ambacht. In de 18de eeuw was er geen officier in Heist.

Het "berijderschap" was in sommige ambachten ook verdeeld in: één erfachtig "berijderschap", leen van de Burg van Brugge en een "berijder" die een aangestelde en betaalde ambtenaar was.³⁶ De "effectieve berijder" was aangesteld door het College van Burgemeesters en Schepenen van het Brugse Vrije, na betaling van een waarborg.³⁷

Met de inlijving van ons land bij Frankrijk op 1 oktober 1795, werden alle feodale vóórrechten en ambten afgeschaft.

In de municipale vergadering van 16 messidor van het jaar IV (04/07/1796) werden de kandidaturen van zes nieuwe ordehandhavers voorgesteld voor de functie van veldwachter.

De kandidaten waren republikeins gezinde burgers, van goed gedrag en zeden en enkele kandidaten waren zogezegd tweetalig. Voor de gemeente Westkapelle (736 inwoners) werd Corneil Borhem, oud 33 jaar, schoenmaker

³⁰ René De Keyser, Hoe onze buitendorpen bestuurd werden voor de Franse Revolutie in: Rond de Poldertorens, jg. 3 (1961) nr. 3, p. 110-111.

³¹ RaB., Register Brugse Vrije nr. 3171, prochierekening Heyst A° 1700, folio 14 verso-15 recto.

³² Idem, nr.3172, prochierekening Heyst A° 1702, folio 17 verso.

³³ Idem, nr.3173, prochierekening Heyst A° 1703, folio 21 recto.

³⁴ Maurits Coornaert, Knokke & het Zwin, Lannoo Tielt, 1974, p. 328.

³⁵ RaB., Register Brugse Vrije, nr.3175, prochierekening Heyst A° 1705, folio 65 recto.

³⁶ René De Keyser, a.w. noot 30, p. 111.

³⁷ RaB., Register Brugse Vrije, nr. 42, Register van Resolutiën ende andere collegiale acten van Burgemeesters en Schepenen Slandts vanden Vrijen, beginnende den 1sten oktober 1698, folio 76 recto-verso.

van beroep voorgesteld met een maandwedde van "40 livres de France". Voor Ramskapelle (376 inwoners) werd Jacques Van Neste, oud 40 jaar, werkman van beroep, voorgesteld met een maandwedde van "30 livres de France". In Heist (455 inwoners) was André De Bruyne, 50 jaar, koster-schoolmeester, kandidaat veldwachter met een maandwedde van "30 livres de France". In Knokke (397 inwoners) werd Marc Bonte, 45 jaar, werkman voorgesteld als veldwachter met een maandwedde van "30 livres de France". Lapscheure (272 inwoners) met het grootste grondgebied (2700 gemeten) in de zeven gemeenten van het kanton kreeg als kandidaat veldwachter, Pierre Lippens, 51 jaar oud, met een maandwedde van "40 livres de France". Hoeke (95 inwoners) en Sint-Anna (19 inwoners) werden samengevoegd, Adrien Priester oud 36 jaar was er de kandidaat met een wedde van "30 livres de France". De twee laatst genoemde kandidaten waren geweest "politieofficier".

De hier bovenvernoemde burgers werden voorgesteld aan de Centrale Departementale Administratie voor benoeming als veldwachters in de landelijke gemeenten van het kanton Westkapelle.³⁸

In dezelfde vergadering legden de municipale agenten van Heist, Ramskapelle en Lapscheure de leveringsattesten voor, afkomstig van het magazijn van het kanton Brugge, als bewijs van de uitvoering door hun gemeente van de levering van de opgeëiste 50.000 kwintalen graangewassen.

7. De monetaire toestand

Het muntstelsel was in het "Ancien Regime" en tot het einde van de 18de eeuw een ingewikkelde zaak. Kort samengevat: In 1526 werd de gulden (fl.) als munteenheid ingevoerd. Een gulden was onderverdeeld in 20 stuivers, 1 stuiver was gelijk aan 4 oorden. Wegens de devaluatie sprak men van de gulden courant en de gulden wisselgeld. Een gulden wisselgeld = 1,666 gulden courant.

In officiële en private boekhoudingen rekende en boekte men echter in oude muntwaarden nl. het pond groten Vlaams die onderverdeeld was in 20 schellingen., 1 schelling was onderverdeeld in 12 penningen.

In de Zuidelijke Nederlanden waren er verschillende soorten ponden met een andere waardeverhouding in gebruik, namelijk het pond parisis, het pond artois, het pond tournois, e.a.. Het pond parisis was twaalf maal minder waard dan het pond groot Vlaams. De muntstukken waren echter niet meer in gebruik. Zes gulden was één pond grote Vlaams waard. De boekhouders waren ook verplicht om een omrekeningstabel bij de hand te hebben om de waarde tussen de gulden en het pond te kunnen inboeken. De regering had in 1701 het pond grote Vlaams gedevalueerd. De muntstukken in omloop waren zo divers dat handelaars, renteniers, notarissen en mensen met geld verplicht waren een omrekeningboekje op zak te hebben, om de meer dan 20 soorten muntstukken te evalueren op de werkelijke waarde. De gangbare muntstukken bevatten een bepaald gewicht aan zilver of goud. De metaalwaarde van de Zuid-Nederlandse

³⁸ RaB., Archief Franse Hoofdbesturen in West-Vlaanderen, Copie du registre aux proces verbaux de l'administration du Canton de Westkapelle, nr. 1445, verslag zitting 16 Messidor 4ieme année R.F. (04/07/1796).

munten was, in zilver tussen A°1755-1796: gulden=8,22 gram, £ grt.Vl.= 49,32 gram, £ parisis= 4,11 gram. In goud tussen A° 1749-1785: gulden=0,524 gram, £ grt.Vl.=3,144 gram, £ parisis=0,262 gram. 1 pond groten Vlaams= 12 pond parisis.³⁹

7.1. Het mislukte assignatenexperiment

Met de komst van de Franse revolutionaire troepen ging men het Franse "pond tournois" hanteren. Het pond tournois was maar 0,1333 pond grote Vlaams waard. Dat stond tegenover de gulden courant in de verhouding 49 gulden = 90 pond. Niet alleen hanteerden de Fransen een ander rekenstelsel, terwijl daarnaast ook de traditionele stelsels werden gebruikt, maar zij introduceerden ook het papiergeld in de vorm van assignaten. De bevolking stond van het begin af aan uiterst wantrouwig tegenover deze nieuwheid. Als dubieuze waarborg voor de assignaten gebruikten de Franse revolutionairen immers de kerkelijke bezittingen en de geconfisqueerde goederen van de emigranten. De Franse staat zelf was nagenoeg bankroet.

*Een assignaat van 50 livres
(Bastille, Boerenkrijg en Tricolore, p. 204)*

³⁹ Paul Vandewalle (dr.) Oude maten, gewichten en muntstelsels in Vlaanderen, Brabant en Limburg. Oostende 1984, p. 65-70.

Specie-Boecxken, Vervattende een kort bondigh Onderwys, Met een uytgherekenent TAFELKEN, Hoedanigh ider hem sal reguleren in 't ontfangen, uytgeven ende wisselen vande specien van Gelt, soo als die by d'ordonnantie van den 6 october en 7 november 1701 verhooght zijn. Tot Brugge, Gedruckt by Judocus van Pee, Stadts drucker woonende in de Breydel Straete.

De bevolking in de Zuid-Nederlandse gewesten kende al de assignaten "bij naam" en wist dat ze in Frankrijk sterk gedeprecieerd waren. De assignaten geraakten niet op een natuurlijke en ongedwongen wijze in omloop. Tezelfdertijd verdwenen gouden en zilveren munten uit de omloop zodat het normale handelsverkeer werd belemmerd. Op talrijke plaatsen ontstonden moeilijkheden bij de betalingen. Na de slag van Neerwinden in 1793 werden de Franse troepen met hun assignaten terug over de grens gedreven en leken de monetaire problemen van de baan.

Bij de tweede verovering van de Zuidelijke Nederlanden gingen de Fransen radicaler te werk. De bevolking moest de assignaten tegen hun nominale waarde aanvaarden, hoewel de reële koers tot minder dan de helft was gedaald. Wie weigerde of een dubbele koers probeerde toe te passen, riskeerde zeer zware geldboetes en gevangenisstraffen.

In maart 1796 lanceerde de Franse overheid een nieuw soort papieren geld, de "mandat territorial" dat al snel het jammerlijk lot van het assignaat zou delen.

Vanaf 1796 ging de overheid weer geleidelijk over op het gebruik van muntgeld voor overheidsbetalingen, zodat na 1798 munten opnieuw algemeen werden gebruikt. Dit ging des te gemakkelijker omdat na een onderbreking sinds 1792 vanaf juli 1795 terug Amerikaans goud en zilver langs Spanje Frankrijk binnenstroomde.

Inmiddels was het pond in het kader van de hervorming van maten en gewichten als rekeneenheid vervangen door de decimale frank bij decreet van 18 germinal Jaar III (7 april 1795). Bij wet van 28 thermidor jaar III (15 augustus 1795) kreeg deze frank een waarde van 5 gram zilver met een gehalte van negen tienden fijn.

Tussen 1796 en 1801 werden 17.200.000 zilveren 5 frankstukken geslagen waardoor het geldverkeer geleidelijk normaliseerde.⁴⁰ Er werden ook stukken van 1 décime, 2 décimes en 5 centimes in omloop gebracht. Vanaf 1802 kwamen er ook stukken van 20 francs, demi francs ,40 francs, e.a. in omloop.⁴¹

8. De gedwongen lening van 1795

De Franse republikeinse regering vaardigde in december 1795 een "gedwongen lening" uit van 600 miljoen fr., te voldoen in contanten. Het vijftiende deel of 40 miljoen fr. (later tot 30 miljoen fr. verminderd) moest door "België" worden gedragen. De vermogende leningsplichtigen werden verdeeld in 16 "classes" of categorieën. Het was de bedoeling de lening te delgen door toe te staan de coupons voor het kwijten van de belasting te gebruiken. Deze gunst werd opgeschort zodat de lening in feite een nieuwe belasting werd.⁴²

⁴⁰ Karel Veraghtert, Het economisch leven 1789-1814, Het mislukt assignatenexperiment, p. 204-207. in: Bastille, Boerenkrijg en Tricolore, De Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden, deel 4, p. 179-215. Davidsfonds /Leuven 1989, 287 p.(Keurreeks, nr. 178).

⁴¹ Eddy Schutyser, De Muntomloop in Vlaanderen, K.M. Numismatica Brugge & Het Vrije, Jasmijnstraat 10, 8020 Oostkamp 2002, p. 179-185.

⁴² H. van Werveke, Vestiging van het nieuwe regime in het Zuiden, 1785-1799. Hoofdstuk II, p. 40. In: Algemene Geschiedenis der Nederlanden, Deel IX, MCMLVI, Uitgevermaatschappij W. De Haan n.v., Zeist.

In de municipale vergadering van het kanton Westkapelle van 29 april 1796 werd de voorzitter belast met de uitvoering van de concrete invordering van de "gedwongen lening".

De autoriteiten gebruikten het volgende criterium: beroep, burgerlijke stand, aantal kinderen ten laste, aantal personeelsleden, luxe- en werkpaarden, aantal hoornvee & schapen, huizen, waarde meubilair, landbouwgrond in eigendom, renten & obligaties, jaarinkomen, algemeen vermogen zonder jaarinkomen, landbouwgrond in pacht. Het vermogen omgezet in kapitaal, "classe" of vermogenscategorie = quote in de "gedwongen lening".

In Heist werden 24 personen ingekohierd voor de gedwongen lening: veertien landbouwers, de molenaar, de pastoor, vijf werklieden, twee vissers en één persoon zonder beroep.

Drie grote landbouwers: Jean Quintens "agent voor Heist bij de municipaliteit" werd ingekohierd met een vermogen van 55.275 livres in "classe 10" en Jean Bulcke met een vermogen van 58.625 livres ook in "classe 10". Gillis Terrasse met een vermogen van 66.750 livres stond in "classe 14". Jean Quintens en Jean Bulcke werden belast met een aandeel van 700 livres in de gedwongen lening en Gillis Terrasse met een quote van 1100 livres. Pastoor Frans Bouckaert werd ingeschreven met een vermogen van 9.600 livres "classe 5" en moest 200 livres opnemen in de lening. Molenaar Joseph Baervoet werd ingekohierd met een vermogen van 11.335 "classe 4" en kreeg een quote van 100 livres in de lening. Werkman Jean Pauwels met een vermogen van 3.924 livres "classe 1" kreeg een aandeel van 50 livres.

Twee vissers, vader en zoon Niclaes Gezelle werden in de "rol" ingeschreven. Vader N. Gezelle had nog drie kinderen ten laste, hij bezat een huisje geraamd met een waarde van 300 livres en een totaal vermogen van 3.900 livres. Hij werd niet belast in de gedwongen lening. Zijn gehuwde zoon had geen kinderen en een kleiner vermogen van 3600 livres. Hij werd ingekohierd in "classe 2" met een quote in de gedwongen lening van 60 livres.

Robert Huys, werkman met drie kinderen ten laste, bezat twee runderen (geschat op 168 £*) één woning (waarde 320 £*) vier gemeten (1 ha. 76 aren 94 ca.) landbouwgrond (geschat op 720 £*⁴³) en 2400 livres renten en obligaties. Zijn vermogen werd ingekohierd op 6.702 livres. Hij viel in "classe 3" van de gedwongen lening met 80 livres.

Robert Huys was geboren in Damme in de parochie Sint-Catharina op 20/03/1759. Hij trouwde in Heist met weduwe Maria-Theresia Demaecker op 27/12/1791. Deze laatste werd geboren in Bredene en was de weduwe van Franciscus Paridaen met wie ze twee kinderen had, een tweeling: Joannes en Joanna, die in Heist geboren werden. Uit het huwelijk met Robert Huys werd een zoon Jozef geboren, die zes jaar jonger was dan zijn halfbroer en zuster.⁴⁴

In Heist werden vijftien personen belast, negen niet en zijn er drie personen geschrapt. Deze laatste zijn drie landbouwers met een vermogen tussen 9.950 en 13.500 livres. De reden tot schrapping is niet duidelijk, vermoedelijk hebben

Hervé Hasquin, Dictionnaire de l'Histoire de Belgique, 2000, 2 Place Baudouin 1er, 5004 Namur, p. 247, Emprunt Forcé.

⁴³ * = £ = pond = livres.

⁴⁴ Met dank aan Eric Huys voor de genealogische informatie.

zij klacht ingediend of een herziening gekregen bij het kritisch en gemotiveerd onderzoek van de gedwongen lening.

In de andere deelgemeenten van het Kanton werden in Westkapelle 40 personen, in Knokke 21 personen, in Hoeke 11 personen, in Sint-Anna 2 personen, in Lapscheure 33 personen en in Ramskapelle 20 personen ingeschreven op de rol van de gedwongen lening. Niet iedereen op de rol werd belast met de gedwongen lening en in alle gemeenten zijn er schrappingen.

Commissaris J. Verburgh had met veel moeite de naamlijsten van de vermeende leningsplichtigen kunnen laten opstellen. Hij bekloeg zich bij "citoyen Kersmaker, administrateur van het Departement Leie", dat burger Questroy, ontvanger van Sint-Anna geen aanslagrol had ingediend.⁴⁵

Een donderslag bij heldere hemel kwam op 6 thermidor (24/07/1796) toen commissaris J.D. Verburgh één departementaal decreet, uitgevaardigd op 3 thermidor (21/07/1796) voorlas in de raadsvergadering, , waarbij 60.000 Franse livres (tournois) werd opgelegd aan het kanton Westkapelle. De raadsleden dachten aan een misverstand vanwege de overheid en beslisten na stemming de uitvoering voorlopig te verdagen en een schrijven te richten aan de "Administrateurs van het Leie Departement".

8.1. Het bezwaarschrift

De secretaris van dienst scherpte een nieuwe ganzenveer en schreef het hierna volgende rekest:

"Aux administrateurs du Departement de la Lys"

Citoyens, (Burgers,)

De commissaris van het uitvoerend bestuur , hier aanwezig , heeft ons de verordening van 3 thermidor medegedeeld. Wij zullen deze uitvoeren.

Alvorens te voldoen aan de uitvoering van deze verordening, achten wij ons gerechtigd Uw aandacht te vestigen op de werkelijke toestand van ons kanton, ook op het overgedreven bedrag waarmee U ons belast.

Kent U, burgers, de samenstelling van ons kanton.

Bevolking:

Gehuwde mannen of weduwnaars	557
Gehuwde vrouwen of weduwen	501
Jongens alle leeftijden	687
Meisjes alle leeftijden	605
Dienstboden, huispersoneel	<u>613</u>
Totaal	2963

Het geheel vormt samen 593 huishoudens.

Opmerking: de dienstboden en het personeel zijn geen vaste inwoners. Zij kunnen enkel belast worden met een persoonlijke belasting, niet wettelijk voorzien.

Oppervlakte:

⁴⁵ RaB., Archief van het Franse hoofdbestuur in West-Vlaanderen, 1794-1814. Gedwongen Lening (Emprunt Forcé) p. 52, Rollen nr. 566, Canton Westkapelle-Zonnebeke. IV-V.

De oppervlakte van ons kanton is ongeveer 12.000 gemeten⁴⁶ (±.5309 ha.), waarvan één twaalfde toebehoort aan de inwoners van het kanton. De rest is voor het merendeel eigendom van inwoners van het kanton Brugge.

Volgens de instructies is het 24ste deel van de bevolking belastingplichtig. Het 24ste deel van 2963 personen is ongeveer 123 personen, inbegrepen de dienstboden die de belasting van 60.000 livres moeten opbrengen.

De lijst met het vermogen van iedere inwoner werd nauwkeurig opgesteld en overhandigd door onze commissaris op 15 ventose (05/03/1796) laatstleden. De administratie heeft op 26 ventose (16/03/1796) bevestigd dat hij zijn taak goed heeft uitgevoerd. Op 29 germinal (18/04/1796) werden ons "de rollen" voor het invorderen toegestuurd.

Wij hebben jullie medegedeeld dat verschillende belastingaanslagen verkeerd werden ingekohierd.

Volgens de gegeven instructies van 28 floreal (17/05/1796) hebben wij een kritisch en gemotiveerd onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek geeft bij benadering een bedrag van 33.610 livres, bedrag ongeveer overeenstemmend met de "rollen" van invordering, waarmee jullie ons kanton hebben belast.

Indien tegen onze verwachtingen in, de bijdrage van ons kanton bepaald blijft op 60.000 livres, zien wij ons verplicht ons te wenden tot de minister en vervolgens tot de wetgevende vergadering.

Wij kennen geen wetten die jullie toelaten een tweede aanslag te vestigen, zonder raadpleging van het ondergeschikte bestuur. Deze laatste alleen kent het vermogen van zijn ingezetenen.

Wij hebben voorlopig de uitvoering van het besluit van 3 thermidor opgeschort tot na ontvangst van Uw antwoord. Indien er geen overeenstemming wordt bereikt, tot na beslissing van één hogere overheid.⁴⁷

Het rekest werd ondertekend door: François Gheyle, president (Westkapelle), François Van Houtte (Westkapelle), Jean Cavey (Hoeke), Adrien Plasschaert (Sint-Anna), Sebastien Nachtegael (Knokke), Jean Quintens (Heist), Philippe Bulck (Ramskapelle), Joseph Van Houtte (Lapscheure), "agents municipaux" en J.D. Verburch "commissaire du directoire executief".

9. Traditionele gebruiken worden gewijzigd

In de 18de eeuw leefden de mensen op het ritme van de wisseling van de seizoenen. Dag en nacht waren ingepast in een christelijk geïnspireerde kalender van maanden, weken, dagen, verweven met de liturgische perioden van zon- en feestdagen van het kerkelijk jaar (Kerst, vasten, Pasen e.a.). Die eeuwenoude cyclus werd doorbroken met de invoering van de republikeinse kalender met zijn tiendaagse weken gewijd aan deugd, vernuft, werkzaamheid en andere republikeinse waarden. Met het invoeren van de tiende dag gingen 16 rustdagen verloren en werden zon- en kerkelijke hoogdagen ontheiligd. Diepgaander werd door de nieuwe kalender het eeuwenoude levenspatroon van mens en samenleving ontregeld. De naleving van de republikeinse kalender werd door de gewone volksmens geboycot. Men bleef zich aan de traditionele kalender houden, zeker op het platteland. De naleving van de

⁴⁶ Een ander verslag (04/07/1796) vermeldt 13.329 gemeten.

⁴⁷ RaB., Archief Franse Hoofdbesturen, nr. 1445, verslag zitting 6 thermidor jaar 4 (24/07/1796).

godsdienstplichten en zelfs het houden van processies en allerhande devotiepraktijken werden in ere gehouden, hoewel ze officieel waren verboden.

Onder Keizer Napoleon I werden de religieuze feesten opnieuw ingevoerd, zij het in beperkter aantal en door het concordaat ten dele herschikt, wat samen met de afschaffing van de republikeinse kalender een normalisatie betekende van het levensritme van mens en maatschappij.⁴⁸

Begin augustus 1796, kreeg de republikeinse ijver van commissaris J.D. Verburgh terug een opstoot. Hij diepte een verordening op van 20 september 1792 en beval de municipaliteit om de geboorte-, huwelijk- en overlijdensregisters op te halen bij al de pastoors van het kanton. Voor de uitvoering vorderde hij om hem te vergezellen, de voorzitter, de adjunct van de municipaliteit, de secretaris en de "agenten van de betrokken parochies". De registers moesten vooraan berusten bij de secretaris van het kanton. De municipaliteit benoemde in dezelfde periode J.B. Neirinckx tot "chef-secretaris" met de wedde bepaald door de Centrale Administratie van het Departement.

*Molen in Knokke waar molenaar François Devos woonde.
(Museum Sinfala, Knokke-Heist)*

Molenaar François Devos uit Knokke eiste de betaling voor zijn leveringen van rogge aan de "Armendis" van Knokke tot onderhoud van de behoeftigen. De

⁴⁸ Mark D'hoker, Het Socio-Culturele leven in de Franse Tijd, deel 5, 2. Afbraak en vernieuwing in het socio-culturele leven, in: Bastille, Boerenkrijg en Tricolore, De Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden, Deel 5, p. 244. Davidsfonds/Leuven 1989, 287 p. (Keurreeks, nr. 178).

administratie beval de betaling van 67.17.10. pond grt. uit de inkomsten van de kerk van Knokke.⁴⁹

10. De inning van de "Geforceerde Leening"

De inning van de gedwongen lening verliep niet zonder slag of stoot. De Centrale Administratie in Brugge veegde de bezwaren van het kanton Westkapelle onder tafel. De Administratie beval de benoeming van zes jury's, bestaande uit vijf burgers in elke deelgemeente, om de aanslag van de gedwongen lening onmiddellijk uit te voeren.

Om het groeiende misnoegen te temperen en de republikeinse burgerzin aan te wakkeren organiseerde de municipaliteit op 17 augustus 1796 een openbaar feest.

De autoriteiten gingen in een plechtige optocht naar de "Vrijheidsboom" waar de voorzitter een vurige redevoering hield. Daarna hing hij aan de "Vrijheidsboom" een opschrift: "Honneurs aux braves qui renversent le trône, les Français ne reconnaissent plus d'autres maîtres que les leurs".⁵⁰ Op dat ogenblik waren de landbouwers met hun volk druk aan het oogsten, dat viel de lokale overheid maar achteraf op. Of de eenvoudige dorpingen en passanten in Westkapelle het Franse opschrift begrepen blijft een open vraag!

De "Geforceerde Leening" bleef als een zwaard van Damocles boven het kanton Westkapelle hangen.

De Centrale Administratie van het Departement bleef halsstarrig bij haar besluit en beval de onmiddellijke verdeling en uitvoering over de verschillende gemeenten van het kanton:

Westkapelle	19.640 livres
Lapscheure	13.250 livres
Knokke	8.480 livres
Heist	6.490 livres
Ramskapelle	7.430 livres
Hoeke	3.610 livres
St. Anna ter Muiden	<u>1.100 livres</u>
	60.000 livres

Commissaris J.D. Verburgh zond op 16 fructidor (2/09/1796) een dienstnota aan "Citoyen Joret", commissaris bij het uitvoerend directorium van het Leie Departement. Daarin stelde hij dat de repartitie door de jury van de gemeente Westkapelle voor de geëiste 19.640 livres op onwil was onthaald. De reden was dat er in het kanton geen "republikeinen" zijn, maar mannen die zorgeloos of onwetend zijn en niet bekwaam voor dergelijke taak. De "koninggezinden" hopen enkel op een opstand om hun bloeddorstig doel te bereiken.

⁴⁹ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur in West-Vlaanderen, nr. 1445, verslag zittingen: 16 en 21 thermidor 4ieme année R.F. (3/08/1796, 8/08/1796).

⁵⁰ Vrij vertaald: "Eer aan de moedigen die de troon(monarchie) omverwerpen, de Fransen erkennen enkel hun eigen meesters". RaB., Archief Frans Hoofdbestuur West-Vlaanderen, nr. 1445, verslag zittingen :26 thermidor en 6 fructidor 4ieme année R.F. (13/08/1796, 23/08/1796).

De lokale administrateurs worden voortdurend bedreigd door tegenwerkende weerspanningen. Zij durven niet krachtdadig optreden met het gezag waarmee zij door de Constitutie zijn bekleed en voor hun republikeinse principes opkomen. Velen hopen in stilte ontslagen te worden uit hun functie. Zij vrezen voor hun leven en dat van hun familie.

Gelieve, Citoyen, de Centrale Administratie te wijzen tot welk dieptepunt het decreet van drie thermidor (21/07/1796) heeft geleid en gevaarlijk is voor haar magistraten die bedreigd worden door haatdragende individuen, die bekwaam zijn tot moord in een aanval van woede.

Voor de goede zaak, hebben wij Uw bevelen uitgevoerd.

Saluut en broederlijkheid, J. Verburgh.⁵¹

De municipaliteit besliste een aanmaning te zenden aan al de lening- en belastingplichtigen om ze aan te zetten hun burgerplichten te vervullen en ze te verwittigen voor de gevolgen indien ze achterbleven met hun betalingen.

De municipaliteit van het kanton klaagde over de opzettelijke traagheid van het merendeel van de belastingplichtigen in het betalen van hun belastingen. De regering zou strenge maatregelen nemen tegen de achterblijvers. Het was een laatste verwittiging.

Een stokpaardje van de republikeinse overheid was het acteren van de namen van de mandatarissen, ambtenaren en pastoors die "de eed van haat tegen het koningschap" hadden afgelegd.

Op 23 augustus had het "Feest van de ouden van dagen" plaats, dat besloten werd met een bal.⁵²

Inmiddels registreerde de Centrale Administratie van het Leie Departement de ingekohierde bijdragen van de "Geforceerde lening": het kanton Westkapelle met 3014 inwoners noteerde 34.390 livres en bleef ver beneden het geëiste bedrag van 60.000 livres. De klerk schreef in de opmerkingen: de bevolking kent grote werkloosheid en armoede. Het kanton Damme met 5.405 inwoners noteerde 46.330 livres en bleef onder de geëiste 100.000 livres, opmerking: weinig eigenaars. Het kanton Brugge met 35.000 inwoners noteerde 1.104.465 livres i.p.v. 382.500 livres in de gedwongen lening. De klerk schreef geen commentaar in de opmerkingen.⁵³

In het kanton Westkapelle met 137 leningplichtigen, betaalden velen in schijven hun bijdrage en 22 personen betaalden niet tijdig en kregen een dwangbevel. Opzettelijke traagheid of weerspannigheid. Heist had één wanbetaler: Pierre De Boote, een landbouwer met een middengroot bedrijf. Hij pachtte zijn hoeve en 40 gemeten grond (17 ha 69 aren 47 ca.) en werkte met twee knechten en twee

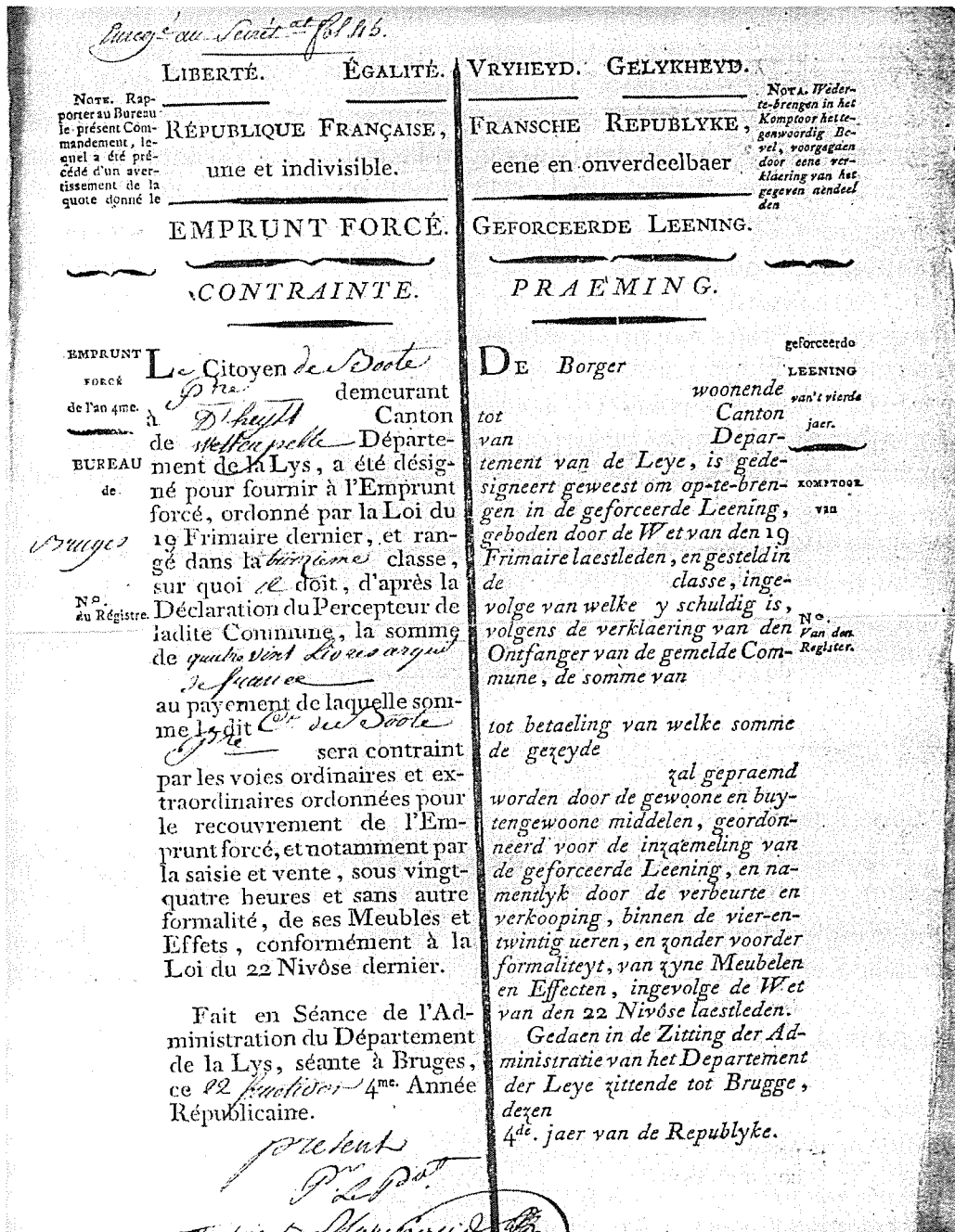
⁵¹ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur West-Vlaanderen, nr.583, Emprunt Forcé, map Canton Westkapelle.

⁵² RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr.1445, verslag zitting 11 fructidor 4ieme année R.F. (28/08/1796).

⁵³ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur in West-Vlaanderen, nr. 550, Emprunt Forcé, Administration Centrale du Département de la Lys.Premier bureau, deuxième section, Registre contenant le relevé par Cantons des rôles de l'Emprunt Forcé, folio 3, Westkapelle. Los folio: samenvatting van de kantons. Nr. 566, Canton Westkapelle, Commune de Heyst.

paarden. Hij was ingekohierd met een totaal vermogen van 5.000 livres, "classe 3" leningplichtig voor "80 Franse livres".⁵⁴

De Centrale Administratie schreef voor Knokke vier dwangbevelen, voor Ramskapelle één dwangbevel, voor Westkapelle negen en voor Lapscheure zeven dwangbevelen uit. Onder de laattijdige betalers enkele vermeende Fransgezinde burgers: Sebastiaan Nachtegael, "agent voor Knokke" en Constant Semein uit Westkapelle.

Dwangbevel tot betaling "Praeming"
(RaB., Archief Frans Hoofdbestuur West-Vlaanderen, nr. 579)

⁵⁴ Archief Frans Hoofdbestuur, nr. 566, Emprunt Forcé.

De Franse autoriteit was niet mals voor de weerspannigen. Zij dreigde met verbeurdverklaring en verkoping binnen de 24 uren zonder verder formaliteiten van alle meubels en effecten volgens de wet van 22 nivose laatstleden (12/01/1796).⁵⁵

Ondanks de dreigementen bleven de belasting- en leningplichtigen opzettelijk traag en weerspannig in het betalen van hun aanslagen.

Het misnoegen t.o.v. de overheid nam toe. De klachten kwamen toe bij de municipaliteit. Nicolaes Mengé vroeg vermindering van zijn aandeel in de gedwongen lening. Guillaume Constant diende een petitie in om geschrappt te worden. Geneesheer Michel Mayer betwiste zijn aanslag van 50 livres in de gedwongen lening, gezien de aanslag zijn middelen overtrof en anderen die rijker waren slechts een lagere bijdrage moesten betalen. Bernard D'hondt uit Lapscheure betwiste ook zijn aandeel.

Half november kwamen nog een aantal aanvragen binnen om vermindering te bekomen van hun quote in de aanslag: Jean De Leyn, Jean Mabesoone, Pierre Minnaert en André Dezutter ,allen uit Lapscheure. Piere Rotsaert uit Westkapelle en Frans Beyne uit Ramskapelle vroegen ook vermindering aan. Commissaris Verburgh zond na advies van de municipaliteit de aanslagen terug naar de Centrale Administratie tot herziening. Hij noteerde in marge dat vermindering niet mogelijk was, om het nadien te verhalen op de andere leningplichtigen.

De ontvanger-generaal was niet opgezet met de gang van zaken in het kanton Westkapelle.⁵⁶ Om de onwilligen uit het kanton Westkapelle onder druk te zetten, kwam: "Citoyen Joret, commissaris bij het uitvoerende directorium van het Leie Departement" met een detachement soldaten naar Westkapelle. Het militair machtsvertoon deed sommige burgers vlugger betalen.⁵⁷

11. Joannes Quintens wordt "loco-commissaris"

In de laatste helft van 1796 werd Joannes Quintens "agent municipaal voor Heist" aangesteld als plaatsvervangend "commissaris van het uitvoerende directorium van het kanton Westkapelle". Deze politieke bevordering had de Heistenaar te danken aan zijn politieke schranderheid en opportunisme.

De vervulling van een reeks openbare functies in het "Ancien Regime" en later in de Franse Tijd, schragen deze vaststelling. Hij zal het vertrouwen van commissaris J.D. Verburgh hebben genoten, hoewel deze laatste wantrouwig stond t.o.v. sommige plaatselijke mandatarissen. Bij het arrestatieteam van de onbeëdigde pastoor van Heist Jan Lebeke op 19 november 1798 bevond zich ook Joannes Quintens.⁵⁸

⁵⁵ Archief Frans Hoofdbestuur ,nr. 579, Emprunt Forcé, Dwangbevelen, kanton Westkapelle.

⁵⁶ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr.1445, verslagen zittignen: 12 brumaire année 5 (2/11/1796), 29 brumaire année 5 (19/11/1796), 26 brumaire année 5 (16/11/1796).

⁵⁷ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur, nr. 583, Emprunt Forcé.

* =loco-commissaris=plaatsvervangend commissaris.

⁵⁸ Jan Lavaert (E.H.), Pastoors uit onze Polderstreek in de Franse Revolutie 1795-1800, Rond de Poldertorens, jg: 41 (1991) nr. 2, p. 65. Voornoemde studie behandelt een belangrijk en interessant aspect van de geschiedenis in het kanton Westkapelle gedurende de Franse Tijd.

De gezondheidstoestand van J.D. Verburgh wettigde de aanstelling van Joannes Quintens. Jean Dominique Verburgh, 34 jaar, getrouwd met Catherine Schaaf was eind 1795 begin 1796 in Westkapelle komen wonen na zijn benoeming tot "commissaris van het uitvoerende directorium bij de municipale administratie van het kanton". Hij was een ingeweken bewoner in de Zwinstreek.

Op 15 thermidor van het jaar 4 (2/08/1796) richt hij een verzoekschrift aan "citoyen Joret, commissaris bij het Leie Departement", waarin hij aandacht vraagt voor zijn gezondheidstoestand en een overplaatsing naar een ander kanton.

Hij schrijft dat hij al tien maanden ondermijnd is door moeraskoorts⁵⁹ en dat hij wegwijnt in deze streek. Het "kwaad bloed" dat ik zet bij de uitoefening van mijn functies verhoogt ook de vermindering van mijn krachten. Hij vroeg een overplaatsing naar het zuiden van het Departement, anders zag hij zich genoodzaakt om ziekteverlof aan te vragen.⁶⁰

J.D. Verburgh had het zichzelf gedeeltelijk moeilijk gemaakt om de republikeinse ideeën van "Vrijheid en Gelijkheid" aan de bevolking over te brengen. Hij verloor al in april 1796 de sympathie van een deel van de bevolking door pastoor J.V. De Neve te beschuldigen van diefstal. De strijd om het in bezit nemen van de pastorie in Westkapelle, was in het landelijke dorp en erbuiten door veel mensen geweten. Zijn openlijke kritiek aan het adres van de municipale agenten "over hun gebrek aan initiatief en inzet om de belastingen van allerlei aard vlugger te doen betalen" bezorgden hem zeker vijanden onder zijn medestanders van het eerste uur.⁶¹ Later zal zijn jacht op de geestelijkheid hem niet geliefd maken in het kanton. In 1798 vraagt Verburgh terug overplaatsing aan. Hoe het hem na het Directoire verging vraagt een verder onderzoek en is het onderwerp van een andere studie.

In 1800 werd het municipaal kanton afgeschaft en kreeg iedere gemeente zijn eigen "maire" (meyer of burgemeester) en gemeenteraad. Brugge werd het gerechtelijk arrondissement. Het Leie Departement werd in 1815 de Provincie West-Vlaanderen.⁶²

Joannes Quintens werd de eerste "maire" (meyer) van Heist, "adjoint", nu is dat een schepen, was J. Dierick –Visschers. De leden van het "conseil municipal" of de gemeenteraad waren: J. Galle, P. Allemeersch, F. Bonny, Lenaart Cuyle, Frans Desmidt en Andries Debruyne.⁶³

⁵⁹ Moeraskoorts, Polderkoorts, in de Zwinstreek ook de "Noordsche Stier" genoemd. De mensen leden hier in de winter vaak aan de moeraskoorts, veroorzaakt door de vochtige dampen uit de schoren, de krekens en de zee. Door het graven van de Leopold- en Schipdonkvaarten in 1843 en 1852, met afwatering langs de Heistse sluizen, zakte het grondwater aanzienlijk. De betere behuizing en het gebruik van kachels i.p.v. de open haard, verdreef de moeraskoorts uit onze streek.

⁶⁰ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur West-Vlaanderen, nr. 583., map Westkapelle.

⁶¹ RaB., Archief Frans Hoofdbestuur West-Vlaanderen, nr. 1445, zitting 12 brumaire 5ieme année (2/11/1796).

⁶² Sven Vrielinck, De territoriale indeling van België (1796-1963), blz. 1169, Leuven 2000, 3 dln.

⁶³ Maurits Coornaert, Heist & de Eiesluis, p.235, Uitgave Drukkerij-Uitgeverij Lannoo, Tielt, 1976.

12. De Conscriptie

De inlijving van onze gewesten door Frankrijk op 1 oktober 1795, maakte een einde aan de status van bezet gebied, dat onze gewesten na de Oostenrijkse nederlaag bij Fleurus op 26 juni 1794 te beurt was gevallen. De militaire bezetting, gekenmerkt door een zeer streng regime, waarbij het land door de vele confiscaties, extra heffingen en oorlogsleningen, financieel en economisch geplunderd werd, had de Fransen in onze gewesten weinig geliefd gemaakt.

In de Nederlandstalige en Duitse regio's kwam daarbij het algemene gebruik van de Franse taal door de overheid, dat slechts voor een minderheid verstaanbaar was. De communicatie tussen gezagdragers en ingezetenen werd nog bemoeilijkt door de vreemde, haast onverstaanbare bewoording waar de officiële publicaties in uitblonken.

Op het militair vlak brak men onaangekondigd met een lange lokale traditie. Drie jaar na het Directoire werd op 19 fructidor an VI (5 september 1798) de wet op de rekrutering ingevoerd. De militaire dienst werd een algemene en persoonlijke plicht voor iedere mannelijke Franse staatsburger die de leeftijd van 20 jaar had bereikt. De wet op de "conscriptie" -zo genoemd omdat de jongeren tussen de 20 en 25 jaar oud en van het mannelijk geslacht zich op een lijst moesten laten inschrijven-, paste wellicht in de toen uitgeholde filosofie van "Broederlijkheid en Gelijkheid", doch was te modern om in onze landstrekken te worden aanvaard. Vóór 1798 werden de legers samengesteld uit vrijwilligers, mannen die uit vrije wil voor een militaire loopbaan kozen.

De wet van 19 fructidor an VI, op een moment dat het klimaat van algemene ontevredenheid een hoogtepunt had bereikt, was voldoende voor het uitbreken van een gewapend verzet. Na een eerste incident te Overmere (bij Dendermonde) op 12 oktober 1798, overspoelde een vloed van opstanden het platteland. In West- en Oost-Vlaanderen werd de opstand spoedig gebroken. In Brabant en Limburg werd de rebellie na het inzetten van een overweldigende troepenmacht bedwongen (Slag bij Hasselt, 5 december 1798). In de steden vond de opstand nauwelijks aanhang van enig belang en in de Waalse dorpen vond ze bijna geen weerklank.

De wet van 19 fructidor an VI aanvaardde twee rekruteringsprincipes: de vrijwillige indienstneming en de conscriptie. Het eerste vormde de kern van een beroepsleger, het tweede leidde tot de invoering van de persoonlijke dienstplicht voor iedere Franse onderdaan. Alle jonge mannen tussen 20 en 25 jaar waren verplicht zich te laten inschrijven op de conscriptielijsten bij hun lokaal bestuur.

De jongeren werden in leeftijdscategorieën opgedeeld, waarbij degenen die in hetzelfde jaar geboren waren telkens één klasse vormden. De eerste omvatte alle jongens die op 1 vendémiaire (22 september) van het lopende jaar de leeftijd van 20 jaar hadden bereikt, praktisch gezien zij die geboren waren tussen 22 september 1777 en 21 september 1778. In klasse 2 werden al de 21-jarigen ondergebracht, klasse 3 omvatte zij die 22 jaar oud waren, enz. De jongeren van ten volle 25 jaar, werden niet meer als "conscrit" ingeschreven en bekwamen hun definitief verlof. De duur van de legerdienst was in vreedstijd vijf jaar en in oorlogstijd onbepaald.

Vrijstelling werd slechts verleend aan weduwnaars, gescheiden mannen met kinderlast en gehuwden, op voorwaarde dat de echtverbintenis was aangegaan voordat het uitvoeringsbesluit dat de lichterij bepaalde gepubliceerd was.

Het opstellen van de lijsten viel onder de bevoegdheid van het plaatselijk bestuur, gecontroleerd door de departementale administratie en het Ministerie van Oorlog. Omwille van de verwachte weerstand voorzag de wet de nodige repressieve maatregelen voor degenen die zich aan de conscriptieformaliteiten weigerden te onderwerpen. Zo verloor de weerspannige een deel van zijn politieke en sociale rechten. Hij werd aanzien en behandeld als een deserteur⁶⁴

12.1. De rekrutering en de dienstweigeraars.

Commissaris Jean-Dominique Verburgh nam van zodra hij de instructies had ontvangen van de Centrale Administratie, maatregelen tot het opstellen van de lijsten van de dienstplichtigen in zijn kanton. Hij was van mening dat niets heilzamer was vanwege een oprechte republikein, dan gewapenderhand het vaderland en de republiek verdedigen.

Hij belegde op 11 vendemiaire jaar 7 van de Republiek (2 oktober 1798) een vergadering tot uitvoering van de conscriptiewet, waarop hij alle agenten met hun "adjuncten" van de deelgemeenten uitnodigde om de maatregelen die hij genomen had goed te keuren.

De volgende "citoyens" waren aanwezig: ondervoorzitter Pierre Minnaert (Lapscheure), Jean Quintens (Heist), Jean Cavey (Hoeke), J. Devos (Knokke), Pierre Bentein (Knokke). Dat waren de toenmalige "agents municipaux" uit de voornoemde deelgemeenten. Zij waren vergezeld door de "adjoints" Jean-Baptiste D'hondt (Knokke), Corneil Billemaecker (Knokke), Pierre Deboodt (Heist), Jacques Persyn (Westkapelle). Ambtshalve waren ook aanwezig: Frans De Cruenaere "opper-secretaris" en J.D. Verburgh "commissaire du Directoire Exécutif", beiden wonende in Westkapelle.

De municipale agent van Ramskapelle weigerde deel te nemen en mee te werken aan de uitvoering van de wet en dit besluit. Ook de voorzitter van de municipale raad kwam niet naar de vergadering, dit tot ontstemming van commissaris Verburgh.

De commissaris had een besluit opgesteld in zeven punten, die hij aan de vergadering voorlegde en die door de aanwezigen werd goedgekeurd:

1. De municipale administratie zal bestendig open zijn tot de lijsten zijn opgesteld.
2. Twee leden van de municipale raad zullen dagelijks in de zaal van de municipaliteit aanwezig zijn, vanaf negen uur 's morgens tot twaalf uur 's middags en vanaf twee uur tot vier uur in de namiddag. Zij zullen zich laten bijstaan door een bediende van de administratie, die de persoonsbeschrijvingen van de jongelingen zal noteren en hun lengte zal meten.

⁶⁴ Etienne Hélin & Piet De Gryse, De Conscriptie, p.199-202, in: DE ERFENIS VAN DE FRANSE REVOLUTIE 1794-1814; 249 blz, Dienst Cultuur van de A.S.L.K., Wolvengracht 48, Brussel, 1989.

3. Iedere dag om vier uur in de namiddag zal de bediende de lijst met de persoonsbeschrijvingen van de dienstplichtigen overhandigen aan de "commissaris van het uitvoerende directorium". De lijst zal door de commissaris dezelfde dag overhandigd worden aan de "opper-secretaris", die verantwoordelijk is om de algemene lijsten op te stellen, zoals voorschreven in de instructies van de "Minister en de Centrale Administratie".
4. In al de gemeenten van het kanton zullen plechtig drie aankondigingen voorgelezen worden door of in aanwezigheid van de "agent van de municipaliteit of zijn adjunct":

Ten eerste: de proclamatie van het Departement.

Ten tweede: het kantonaal besluit.

Ten derde: de lijsten die door de municipale administratie overhandigd zijn aan de municipale agent.
5. De voorlezingen zullen gegeven worden na het luiden van de klok en in aanwezigheid van het verzamelde volk. De eerste lezing zal gebeuren op twaalf, de tweede op vijftien en de derde lezing op achttien vendemiaire. (03, 06, en 09 oktober 1798)

Bij de laatste lezing zal aan alle dienstplichtigen de volgende waarschuwing gegeven worden, dat wie zich niet binnen de gestelde termijn meldt, de municipale administratie overeenkomstig de wet, hun namen als eersten op de lijsten zal plaatsen en zij als eersten zullen opgeroepen worden voor de militaire dienst.
6. De ouders, voogden en curatoren worden verzocht hun kinderen, pleegkinderen, dienstpersoneel of werklieden te wijzen op de gevolgen bij ongehoorzaamheid aan de wet. Zij zullen bij dienstweigering hun rechten tot opvolging van hun ouders verliezen en als vreemdelingen beschouwd worden in hun eigen vaderland.
7. De municipale agenten en hun adjuncten zullen instaan voor de stipte uitvoering van deze verordening.⁶⁵

Het verzet tegen de conscriptiewet was groter dan wat J.D. Verburgh had ingeschat. Zijn ergernis uitte hij in een dienstnota op 14 vendemiaire 7de jaar van de Republiek (5/10/1798), aan de commissaris bij de Centrale Administratie van het Leie Departement.

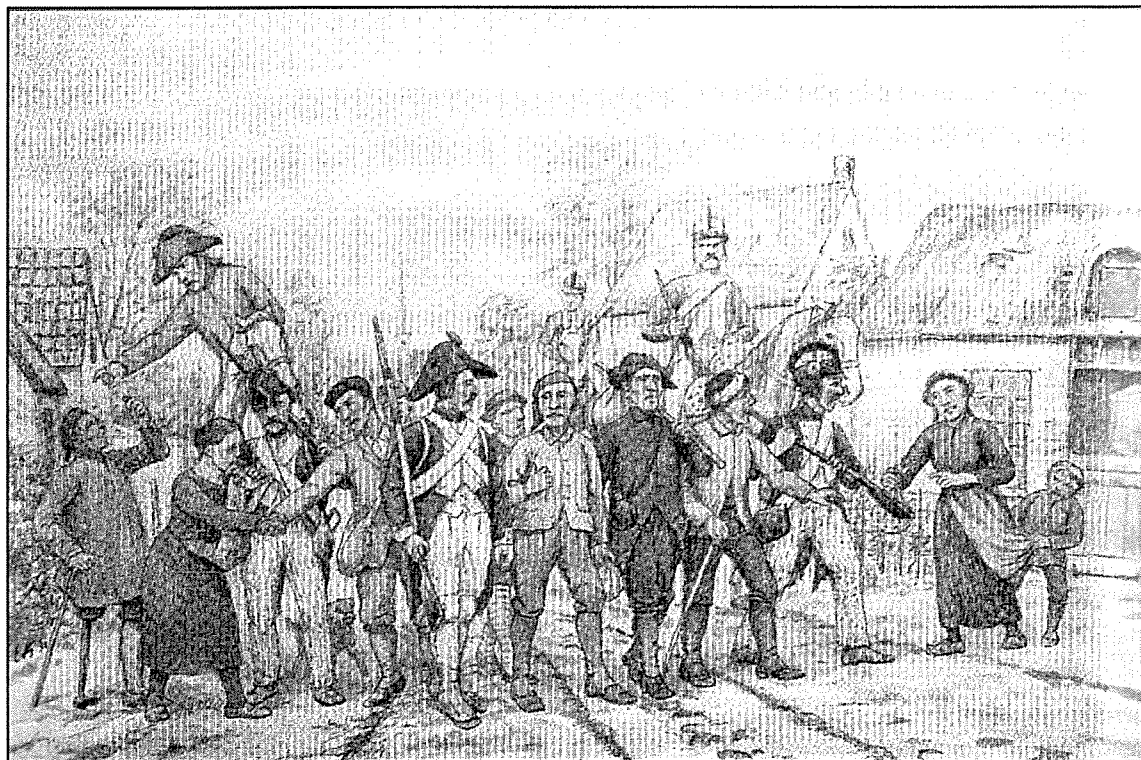
Hij schreef dat na twee dagen permanente aanwezigheid in het gemeentehuis er maar vier inschrijvingen zijn voor de dienstplicht. Ik wijt dit schuldig verzuim aan het gebrek aan ijver vanwege de "municipale agenten". De voorzitter was niet aanwezig op de dag dat hij dienst had. Hij heeft mij vooraf gezegd niet te willen meewerken aan de uitvoering van de conscriptiewet. Alhoewel ik alle gegevens bezit, zal geen lijst kunnen opgesteld, noch ondertekend worden door de municipale bestuurders, vermits de voorzitter een karakterloos en niet vastberaden persoon is. Met hem aan het hoofd van de administratie is deze laatste aan een lafaard toevertrouwd.

⁶⁵ RaB., Archief Franse Hoofdbesturen in West-Vlaanderen, nr. 1346, Deserteurs en dienstweigeraars VII, Extrait du Registre aux arrêtés de l'administration Municipale du canton de Westcapelle. Dienstnota van Verburgh, van 12 vendemiaire an 7 met bijlage. (3/10/1798)

Ik vraag U voor de uitvoering van de wet een adjunct uit een ander kanton en stel mijn kandidatuur voor een ander kanton, nadat hier de wet zijn doel heeft bereikt. Ik hou U verder op de hoogte met een bijzonder schrijven.

Saluut en broederlijkheid. J. Verburgh, commissaris ⁶⁶

Intussen dienden enkele "municipale agenten" hun ontslag in. De conscriptiewet stuitte tegen hun opvattingen.

Wegvoeren van dienstplichtigen

(*Tekeningen Ed. Geelhand, in: De Boerenkrijg, Twee eeuwen feiten en fictie door Luc François e.a., Davidsfonds / Leuven, 1999., p. 162*)

Op 16 oktober 1798, kon J.D. Verburgh een eerste lijst met dienstplichtigen en weigeraars opsturen naar de Centrale Administratie in Brugge.

In het kanton Westkapelle waren in "klasse 1" op 25 vendemiaire an VII (16 oktober 1798) 23 "conscrits" ingeschreven: zeven uit Westkapelle, vijf uit Lapscheure, drie uit Hoeke, vier uit Knokke, drie uit Ramskapelle en één uit Heist. De Heistenaar Pieter Wittebolle, werkman was afwezig. Hij woonde op die datum in het kanton Damme.

In het kanton hadden zich 42 dienstplichtigen niet gemeld: zes uit Westkapelle, vier uit Lapscheure, drie uit Hoeke, tien uit Knokke, zeven uit Ramskapelle en twaalf jonge mannen uit Heist. ⁶⁷

Het openlijk en ondergronds verzet dulde de hogere overheid niet. Deze laatste nam harde maatregelen en enkele dienstweigeraars werden

⁶⁶ Idem, nr. 1346, dienstnota van 14 vendemiaire an 7 (05/10/1798).

⁶⁷ RaB, Archief Franse Hoofdbesturen in West-Vlaanderen, nr. 1325, Cantonale lijsten van de conscrits.

aangehouden. Om een gewapende opstand te verhinderen werden de klepels en touwen van de kerkklokken verwijderd en op veilige plaatsen verborgen. Verburgh meldde aan de commissaris van de Centrale Administratie dat de rust in zijn kanton was hersteld, na het nemen van voornoemde maatregelen.⁶⁸

*Aanhouding van de dienstweigeraar
(Tekeningen Ed. Geelhand, in: De Boerenkrijg, Twee eeuwen feiten en fictie
door Luc François e.a., Davidsfonds / Leuven, 1999., p. 163)*

In juni 1799 besliste de regering bij wet om vijf "klassen" dienstplichtigen ineens op te roepen. De bekendmaking verwekte paniek onder de jongeren, waarvan velen hun woonplaats verlieten. Enkelen doken onder in de "cabarets" of vluchten uit het kanton.

De "opper-secretaris Decruenaere" schreef in een dienstnota op 16 juli aan de commissaris van het Leie Departement, dat een tiental huisvaders en landbouwers het verdwijnen van hun zonen en huispersoneel hadden gemeld aan de "municipale agent" van hun gemeente. Secretaris Decruenaere was van mening dat dergelijke gevallen weinig goeds voorspelden. Dit kon aanleiding geven tot samenscholingen van de jongeren. Hij had een vertrouwensman belast om de "cabarets" te bezoeken om na te gaan waar de jongeren onderdoken.

Deze voortijdige ontvluchtelingen doen ons vermoeden, vervolgde Decruenaere, dat het enkel met het geweld is dat we de bewoners van het platteland zullen dwingen tot het vervullen van hun plicht. Het is dringend nodig een gewapende

⁶⁸ Idem, nr. 1346, dienstnota 8 brumaire an 7 (29/10/1798).

macht te zenden naar de plattelandgemeenten om de voornoemde wet uit te voeren.⁶⁹

De ontvluchtingen uit het kanton van de dienstplichtigen, bemoeilijkte de opstelling van de registratielijsten van de "conscrits" door de lokale overheid. Dienstplichtigen uit andere kantons doken anderzijds onder in de deelgemeenten van het kanton Westkapelle. De veldwachters kregen opdracht om deze jongeren op te sporen en aan te houden.

In oktober 1799 was vrederechter Bruno D'Hert voorzitter van de "Municipale Administratie van het kanton Westkapelle". Joseph Grawet (Ramskapelle), Andries D'Hondt (Knokke), Pieter Verlinde (Westkapelle), Pieter Minnaert Lapscheure) waren toen "agenten" voor hun deelgemeente. C.J. Decrourouez was ambtenaar bij de municipale administratie.⁷⁰

De "Municipaliteit Westkapelle", bestaande uit de gemeenten: Heist, Hoeke, Knokke, Lapscheure, Ramskapelle en Westkapelle werd opgeheven bij wet van 17 februari 1800 en bleef als gerechtelijk kanton voortbestaan tot Consulair Besluit van 30 november 1801.⁷¹

⁶⁹ Idem, nr. 1346, dienstnota 28 méssidor an 7 (16/07/1799).

⁷⁰ Idem, nr. 1353, dienstnota 5 brumaire an 8 (27/10/1799).

⁷¹ Sven Vrielinck, Idem noot 62, p. 442.

Inhoudsopgave

1. Een fusie "avant la lettre"
 - 1.1 De municipale administratie
2. Wie was Joannes Quintens
 - 2.1 Joannes Quintens wordt aanvankelijk geen republikeins agent
3. De kantonale administratie, een moeizaam begin
 - 3.1 De Republikeinse kern
 - 3.2 Politieke beslissingen
 - 3.3 Het feest van de echtgenoten
 - 3.4 De municipaliteit kraakt harde noten
4. Het feest van de Erkentelijkheid en de Overwinning
5. De eisen van de Republiek
 - 5.1 Financiële maatregelen
 - 5.2 De belastingontvangers
 - 5.3 De hervorming van het belastingstelsel
6. Benoeming van veldwachters
7. De monetaire toestand
 - 7.1 Het mislukte assignaten experiment
8. De gedwongen lening van 1795
 - 8.1 Het bezwaarschrift
9. Traditionele gebruiken worden gewijzigd
10. De inning van de "Geforceerde Leening"
11. Joannes Quintens wordt "loco-commissaris"
12. De Conscriptie
 - 12.1 De rekrutering en de dienstweigeraars